14
1

Philatelica

Philatelica 2014/1

Az I. világháború kitörésének 100. évfordulója évében tisztelettel és kegyelettel emlékezünk hőseinkre és az áldozatokra.

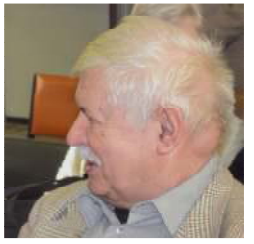
In the year of the outbreak of World War I, the 100th anniversary of respect and reverence to remember the heroes and victims.

Tartalom / Content:

Nagy Gábor:	I.Világháborús hadifogoly levelezés 1914-1922. Correspondence of Military Prisoners in the World War I 1914-1922	1.
Nagy Gábor:	Kiegészítés Dr. Palotás Zoltán Tábori postánk megindulása 1914-ben című cikkéhez New Information Complementary to the Article of dr. Zoltán Palotás „Launch of Hungarian Military Mail Serveces in 1914”	25.
Frank Semmler − Gerhard Sand:	Tulajdonvédelemi jelzések az Osztrák-Magyar Monarchia díjjegyesein Property Protection Signs on the Pre-paid Covers of the Austrian-Hungarian Monarchy	37.
Híreink / News		41.

Fordítók / Translators: Marina Shafira, Szücs Károly, nyelvi lektor / language assistant: Rojkó Annamária

Szerkesztő / Editor	Szücs Károly, Mafitt titkár / secretary of Mafitt
Tanácsadók / Consultants	Filep László, bélyegszakértő / philatelic expert
	Dr. Lővei György, a Gervay alapítvány elnöke / president of the Gervay Foundation
	Mervyn Benford, President of The Hungarian Philatelic Society in Great Britain

I. VILÁGHÁBORÚS HADIFOGOLY LEVELEZÉS 1914-1922

NAGY GÁBOR, MISKOLC

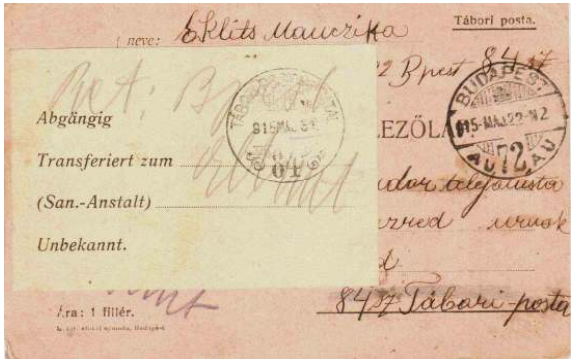
Egy ellenséges katona védekezésképtelenné válásának pillanatától kezdve a nemzetközi jog védelme alá kerül és − az 1906. évi genfi, valamint az 1907. évi hágai egyezmény értelmében − jogot formálhat az emberséges bánásmódra. Ennek keretében joga van arra is, hogy hadifogolyként postai úton felvehesse a kapcsolatot hozzátartozóival. Előadásom[1] gondolatébresztőnek szánom egy rendkívül információgazdag és érdekes postatörténeti gyűjtési terület szélesebb körben való megismertetésére.

Ahogy a könyveknek is megvan a maguk sorsa, úgy a hadifogoly-küldemények is rendelkeznek máig szóló üzenettel. Annak idején hozták-vitték a híreket és két világháború után napjainkig fennmaradtak. Ám további sorsuk már azon múlik, lesz-e olyan értő közönség, mely érdeklődik nagyapáink régen volt harca iránt és értékeli örökségünket. Bár e dokumentumok közel 100 éve keletkeztek, ám most még nemcsak aukciókon láthatók, hanem elsődleges forrásukból, családi hagyatékból is előkerülhetnek. Egy hadifogoly-levelezési gyűjteményt ma még nemcsak a pénztárcák versenye hozhat létre.

Előadásom nem kíván merev definíciókat adni a hadifogoly-levelezés valamiféle rendszerbeli besorolásához, − eddig ez nem is nagyon sikerült senkinek, − csupán megpróbál választ keresni az alábbi kérdésekre. Mitől válik egy postai dokumentum hadifogoly-levelezési dokumentummá? Miért gyűjtsük a hadifogoly-levelezés még fellelhető dokumentumait? Hol van a helyük a postatörténetben?

A témának nagyon gazdag külföldi – elsősorban német és osztrák szerzőktől származó – irodalma van, de magyar publikáció eddig alig született[2]. Mivel az Osztrák–Magyar Monarchia fő ellenfelei a szerb, az orosz és olasz erők voltak, ezért értelemszerűen mindkét részről ezeken a frontokon ejtették a legtöbb hadifoglyot. Így ezen levelezések nagyobb súllyal, míg az egyéb hatalmakkal való konfliktusok csak említésszerűen szerepelnek a tanulmányban.

Őfelsége I. Ferenc József mindent meggondolt, mindent megfontolt, és elindultak hangos zeneszóval a fellobogózott katonavonatok. Azután, amikor a tábori postára küldött lap „*Eltűnt*” jelzéssel visszajött, beindult a keresőrendszer, amely egész sereg különféle nyomtatványt használt.

1. ábra: Tábori postai levelezőlap. Feladva: a BUDAPEST 72 postahivatalban, 1915. május 22-én. Visszaküldve a 84. tábori postáról, eltűnt jelzéssel.

[1] Jelen írás a szerző Mafitt székfoglalójából készült. Elhangzott 2013. október 17-én a MABÉOSZ Postatörténeti Szakosztály rendezvényén.

[2] Gazda Istvánnak az I. vh. hadifogoly cenzúrájáról írt rövid írása a Philatelica 86/1 számában és Monográfia I/196. oldal.

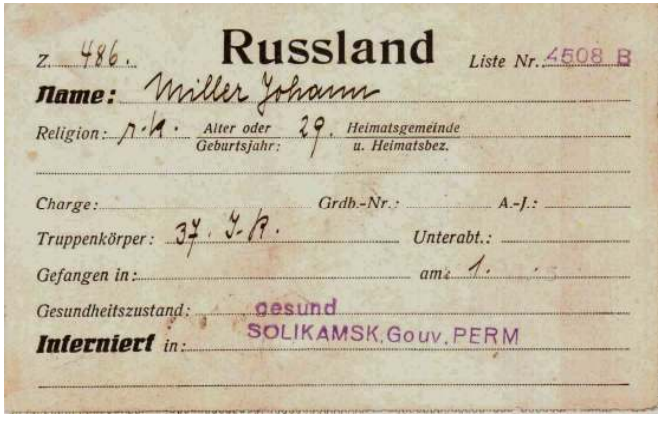
2. ábra. Egy nagyon korai értesítés a Magyar Vöröskereszt tudósító irodájától. Feladva: 914. SEP. 8 BUDAPEST 4. Érkezési postabélyegző: MISKOLC 914. SEP 11.

A keresés a lap tanúsága szerint egyelőre eredménytelen:

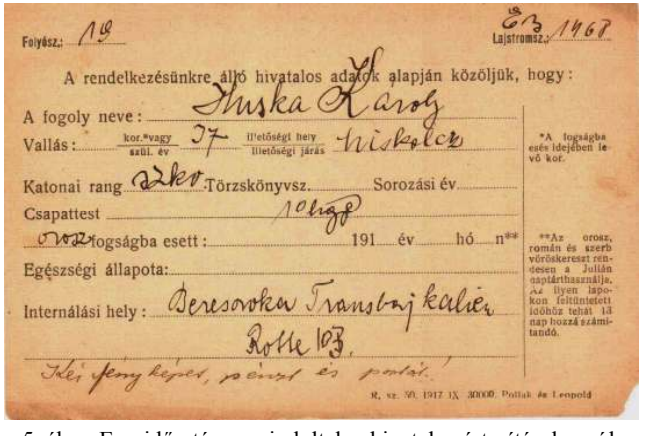
3. ábra. Az előző lap hátoldala a keresés „eredményével” Ez a szöveg sokféle változatban jelenik meg a különféle értesítéseken.

Felfektetik a kartotékot a keresőrendszerben, és ha találnak értékelhető információt, akkor arról értesítik a családokat.

4. ábra. Az Osztrák Vöröskereszt alárendeltségében működő, bécsi „Gemeinsamen Zentralnachweisbüreau”-nál használt keresőlap

Hasonló nyomtatványt használt a Magyar Vöröskereszt is.

5. ábra. Egy idő után megindultak a hivatalos értesítések arról, hogy a keresett személy hol található

A hadifoglyok, lehetőségeik szerint magánlevelezés útján is igyekeznek hírt adni magukról.

6. ábra. Tábori postai levelezőlap olasz hadifogolytáborból. Feladva: 1915. VII. 22-én. Szövege: "olasz fogságban vagyok, nagyon jól bánnak velünk…"

A hadifogoly-posta fogalma a hadifoglyoktól érkező, vagy hadifoglyoknak küldött postaküldeményt jelenti, ideértve a tábori hatóságokat és szolgálati helyeket, a hadifogolytáborok közötti, és a semleges országokon átmenő postaforgalmat is. Említést érdemel a hadifogolytáborok őrszemélyzetének postája, ami bár hadifogolytáborokból ered, de semmiképpen nem tekinthető hadifogoly-levelezésnek. Alapesetben a hadifogoly-levelezés négy kategóriába sorolható be.

BEJÖVŐ POSTA

1. Fogságban lévő katonánktól érkező küldemény

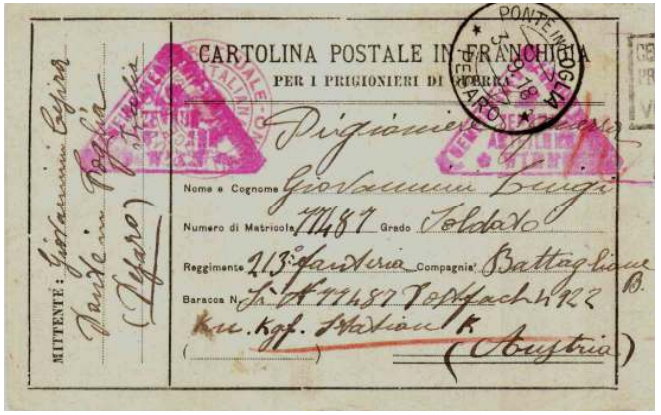

7. ábra. Orosz kétnyelvű (orosz–francia) levelezőlap hadifoglyok részére. Feladva Szkobelev városból. Postabélyegző: Taskent 8.6.17. Orosz taskenti cenzúra és bécsi GZNB cenzúra.

Az orosz postai szervezet felkészületlensége miatt a háború elején (1915 áprilisáig) az jellemezte a levelezést, hogy írtak mindenre, ami kéznél volt: állami és magán kiadású lapokra, könyvből kitépett papírokra stb., amelyeket borítékban küldtek el.

1915. január 2-án az orosz posta és távíró hatóság 1.000.000 db, hadifoglyok részére készülő postai levelezőlap gyártatásával bízta meg a petrográdi főpostát, amelyet azután ½ kopek áron árusítottak. December végére a lapok száma elérte az 5.247.000-et. A cenzorok munkáját megkönnyítendő, kötelezően előírták, hogy ezen a lapon csak orosz, francia vagy német nyelven szabad üzenetet küldeni.

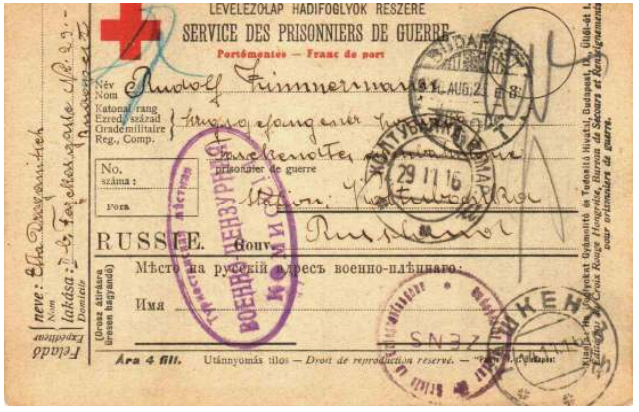
2. Hadifoglyunk részére érkező posta

8. ábra. Olasz hadifogoly részére Ausztriába érkező lap. Feladva PONTE in FOGLIA 3. 9. 1918. Olasz Vöröskereszt és bécsi GZNB cenzúra.

KIMENŐ POSTA

3. Fogságban lévő katonánknak küldött posta

9. ábra. Magyar Vöröskereszt lap. Feladva: BUDAPEST 1916. AUG. 16. Taskenti átmenő bélyegző: 14. 11. 16., koltubankai érkezési bélyegző: 29. 11. 16. Budapesti és taskenti cenzúra. A lap három hónapig utazott.

4. Hadifoglyunk által küldött posta

10. ábra. Magyar Vöröskereszt lap. Feladva NEZSIDER hadifogolytáborból, 1917. január 1-én. Bécsi GZNB cenzúrabélyegzés. A lapot a Monarchia által megszállt Szerbiába küldték.

Hadifogoly-posta hadifogolytáborok között, vagy postai címnyomozás során tovább küldött levelezés

11. ábra. Japán képeslap hadifogoly-lapként küldve, karácsonyi és újévi jókívánságokkal Kurume táborból Narashino táborba. A japán postabélyegző keltezése Kurume 7.12.21.

A Távol-Keleten tartózkodó SMS KAISERIN ELISABETH hajó, amelyen 434 fő szolgált, a japán hadüzenet után 1914. november 3-án a Tsingtau-öbölben elsüllyesztette magát. A hajó legénységét különböző japán hadifogolytáborokban helyezték el.

Az itt következő lapot egyik táborból a másik táborba küldték. A japán postabélyegző keltezése a Tenno (Császár) trónra lépése óta eltelt évet jelenti, a Taisho korszak 7. éve, 12.21, azaz december 21. A lap keltezése Kurume 1918. december 18.

12. ábra. Magyar Vöröskereszt lap. Feladva: BUDAPEST 916. NOV. 13., Koltubankára (Szamara Kormányzóság) címezve. Cenzúra: BUDAPEST HADIFOGOLY LEVÉLCENZÚRA és petrográdi orosz cenzúrabélyegző. Tockoje táborból átirányítva a címzett Koltubanika táborba, ahová 1916. 12. 18-án megérkezett, meglepően rövid idő, három hét alatt.

Semleges országokon átmenő hadifogoly-posta

A szembenálló felek között, a hadüzenet kinyilvánításával egyidejűleg a postai forgalom rendszerint megszakad. A hadifogoly-levelezés lebonyolítására általában valamely nem hadviselő fél önként, vagy felkérés alapján vállalkozik. A háború elején a Monarchia és Oroszország között a postaforgalom kezdetben a még semleges Románián és Olaszországon keresztül bonyolódott, később bekapcsolódott Dánia, majd Svédország, továbbá a Szerbiával való forgalom kezelése, majd Olaszország hadba lépése után az olasz forgalom kezelése érdekében Svájc is.

13. ábra. Hadifogoly-levelezőlap a Dán Vöröskeresztnek címezve

Mitől válik egy postai objektum hadifogoly-levelezési dokumentummá?

A hadifoglyoknak szánt küldemények milyenségére, tartalmi és formai előírásaira az éppen érvényben lévő postai rendeletek vonatkoztak. Magyarországon a szabályozást a Kereskedelemügyi Magyar Királyi Miniszter által kiadott „Postai és Távirdai Rendeletek Tára" (továbbiakban „P.T.R.T.") kiadványban tették közzé.

A hadifogoly-levelezés szokásosan kötelező ismertetőjegyei, azaz amely jelzések egyidejű megléte esetén válik egy postai dokumentum hadifogoly-levelezési dokumentummá, részben az előzőekre alapozva, illetve a mindenkori „másik oldal" cenzúra rendeletei alapján, a következők szerint foglalható össze:

a) A „Hadifogoly-levelezés” szövege

Leggyakoribb a francia, német, orosz, olasz, angol, magyar, cseh stb. nyelv használata.

14. ábra. A „Hadifogoly-levelezés” felirat különböző nyelveken

b) Portómentességi jelzések

A hadifogoly-levelezés portómentes volt, ezért ismertetőjel az erre „jogosító” hatósági jelzés megléte is, ami leggyakrabban a tábort őrző alakulat csapatbélyegzője, kórház bélyegzője, azon helység elöljáróságának jelzése, ahová a foglyot a táboron kívül tartósan elhelyezték.

15. ábra. Orosz Vöröskereszt Japán táborőrség A Heszon kórház bélyegzője

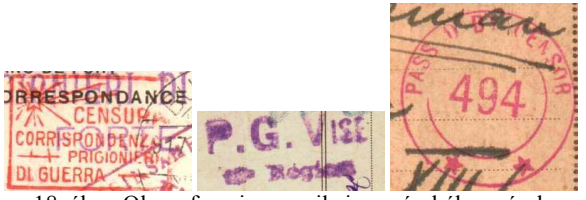

16. ábra. Orosz táborőrségek bélyegzői A svéd posta jelzése a bélyeg helyén

c) A küldő ország egy vagy több cenzúrabélyegzése, amelyek különböző ellenőrzési pontokon kerültek a dokumentumra

17. ábra. Orosz cenzúrabélyegzések

18. ábra. Olasz, francia, amerikai cenzúrabélyegzések

d) A fogadó ország ellenőrző hatóságainak cenzúra jelzései

19. ábra. Osztrák és magyar cenzúrabélyegzések

e) További, a dokumentum keletkezésével egy időben létre jövő elsődleges ismertetőjegyek

- maga az információhordozó, azaz a tábori postai, előnyomott közleményes, állami, magán, Vöröskereszt, egyéb jótékonysági, és segélyszervezetek által, hadifoglyok részére kiadott levelezőlap, levél, formula, távirat, pénzkezelési dokumentum, listalevél és minden egyéb, (akár nyírfa kéreg is!), amire írni lehet és a posta továbbította;
- postai kezelési jelzések: feladási állami, községi, tábori, vasúti és hajóposta, címnyomozási, utánküldési, érkezési kezelési jelek;
- postaútvonalak: Európa, Ázsia, Amerika semleges országain keresztül vezető, postautakra utaló jelek;
- ellenőrzés, cenzúra: küldő, fogadó, átmenő ország hatóságainak cenzúrajelzései;
- a levelezés nyelve;
- rendellenességek és egyéb, később a dokumentumra kerülő másodlagos jelek (gyűjtői jelzések.)

MIÉRT GYŰJTSÜK? A triviális válasz: mert olyan szépek!

Makkai László szerint a postai küldeményt a rajta található kezelési jegyek teszik a filatéliai gyűjtés tárgyává, melyek a

- bérmentesítés;
- keltezés (többnyire hely-kelet bélyegzővel);
- különleges kezelési jelzések.

A kezelési jegyek lényegileg figyelmeztető és egyben ellenőrző jelzések. Ezek egyrészt figyelmeztetik a postai kezelőszemélyzetet a küldemény továbbítási módozatainak betartására- Másrészt mind a közönség, mind a posta számára lehetővé teszik a szállítási feltételek és utasítások betartásának ellenőrzését.

A következő bemutatott küldemény egy transzszibériai vasúton (Via Siberia) küldött képeslap. Rajta egy japán feladási bélyegző, az orosz vasúti mozgópostai átmenő bélyegző és egy budapesti érkezési bélyegző található. Önmagukban ezek a jelzések is tartalmaznak információt, de viszonylag keveset. Megtudható az útvonal és a szállítás időtartama.

Nem hadifogoly-postai dokumentum:

20. ábra. Japán képeslap. Feladva: NAGASAKI 1903. NOV. 4. Orosz átmenő mozgóposta-bélyegző: 1903.OKT.25., a Harbin–Port Artur vonalon. Érkezési bélyegző: BUDAPEST NOV.26.

Hasonlítsuk össze ezt az önmagában is érdekes lapot a következő oldalon látható, nagyjából ugyanazon a vasúton, mintegy tíz évvel későbbi, hadifogoly által küldött lapon lévő információ tartalmával!

21. ábra. Orosz levelezőlap. Feladva az Omszk*186*Novonyikolajevszk vasúti mozgópostán 11.12.14. A bélyeg az orosz cenzor által eltávolítva, petrográdi és bécsi cenzúra-bélyegzések.

Hadifogoly-postai dokumentumok

A háttér és az események ismerete nélkül e dokumentumok gyűjtése csak tartalmatlan játék. A szöveg viszont sokat elárul a dokumentum keletkezési körülményeiről, a küldő életviszonyairól. A postai üzenetek sok esetben kortörténeti dokumentumokként kezelhetők.

A kötelező cenzúra miatt a lapok nyilvánosak és olyan mértékű betekintést engednek a legszűkebb magánszférába, amely addig ismeretlen volt: páratlan kortörténeti ismeretekkel szolgálhatnak.

A cenzúra egyben korlátot is jelent bizonyos események, körülmények valós megítélésében, mert az érzékeny információkat (például az internálás helyét) a cenzor olvashatatlanná tette, vagy egyszerűen visszatartotta a dokumentumot.

A dokumentumok általában egy jól körülhatárolható történelmi korszakhoz, eseménysorhoz tartoznak (például rávilágíthatnak egy-egy hadjárat sikertelenségére, mint pl. a przemysli erőd megadása, ahol több mint százezer hadifoglyot vesztettünk, vagy a pádovai fegyverszünet „félreértelmezése”.) Információgazdag dokumentumok több szempontból is, csak „vallatni” kell tudni őket. Nem csak postai kezelési jegyeket tartalmaznak, hanem jóval többet, például cenzúrajelzéseket.

Postatörténeti besorolásuk az ún. „social philately” tárgykörébe tehető, ami egy társadalmi eseménynek vagy jelenségnek a filatéliai eszközeivel való bemutatása.

Annak ellenére, hogy a hadifogoly-levelezés minden hadviselő országban díjmentes volt, a 21. ábrán látható lapra a feladó valamilyen megfontolásból (például a felvevő postai alkalmazott követelése miatt) bélyeget ragasztott. Ezt a bélyeget az orosz cenzor, mivel titkos üzenetet sejtett alatta, eltávolította és az eltávolítás tényét aláírásával igazolta. A lapot valamelyik állomáson adták fel, ezért orosz vasúti mozgópostai bélyegzővel látták el. A lap keltezése 1914. december, amikor még nem nyíltak meg a helyi cenzúrahivatalok, így a lapot a petrográdi (Szentpétervár) cenzúrahivatal cenzúrázta. A cenzúrahivatal az 1. Ekszpedicija keretében működött, de a 6. Ekszpedicija volt a Vöröskereszt székhelye, ahol 1916-ig szintén működött cenzúrahivatal. A bécsi cenzúra kezdetben szintén a Vöröskereszt keretében működött és – egyébként az előírásokkal ellentétesen – cenzúrahivatal bélyegzőt használt.

Egy hadifogoly-lap által hordozott információk:

- maga az üzenet-tartalom;
- a lap gyártójától származó nyomtatott jelek: megnevezés, nyelv, kiadás helye, előállító nyomda jele, kiadó jele, a lap ára;
- a feladótól származó, kézírásos jelek, címzés, dátum, a szövegben előforduló utalások eseményekre, kortörténeti dokumentumok;
- bélyegzések, amelyek a portómentességre utalnak, őrszemélyzet szolgálati, csapatbélyegzője, cenzúrajelzések;
- postakezelésre utaló bélyegzések, jelek, kézírásos jelzések, amelyek a kötelező postai előírásoknak megfelelnek.

Elsődleges jellemzők mindazok, amelyek egy meghatározott időnek (a dokumentum keletkezési idejében) megfelelően kerülnek fel a hadifogoly-bizonylatra.

Másodlagos jellemzők, amelyek egy későbbi időben kerülnek egy hadifogoly-bizonylatra (a gyűjtemény tulajdonosa, stb. által).

A cenzúrajelek talán a legfontosabb jelzések, amelyek a hadifogoly-levelezést – amelyet mindig cenzúráztak – megkülönböztetik a normál polgári levelezéstől. Ez utóbbit csak időszakonként cenzúrázták a katonai hatóságok – a külföldre menőt nálunk mindig.

Hadifogoly-levelezés cenzúrája az Orosz Birodalomban

Németország 1914. augusztus 1-én üzent hadat Oroszországnak, az akkor Oroszországban használt Julián naptár szerint július 19-én.

Csaknem azonnal megkezdődött a katonai cenzúra St. Petersburgban (amelynek nevét az év szeptember 1-én változtatták Petrográdra.) Csupán véletlen egybeesés volt, hogy a hadüzenet másnapján a kormány az illetékes hatóságoknak és a postának kiadta „A katonai cenzúrára vonatkozó ideiglenes rendelet”-ét.

A rendelet szerint teljes vagy részleges cenzúra alkalmazható. Teljes cenzúra volt érvényben a katonai műveletek területén, de csak részleges cenzúra egyéb területen, például a nemzetközi forgalomban.

A levél- és táviratforgalom cenzúráját tárgyaló paragrafus előírja, hogy a postai vizsgálatot kizárólag csak a posta- és távíróhivatalok területén lehet végrehajtani, kizárólag egy katonai cenzor, valamint két postai hivatalnok jelenlétében.

Kezdetben a cenzorjelzés gyakran mutatta a cenzor nevét vagy kezdőbetűit. 1915 végén ezeket a neveket általában egy szám helyettesítette.

Az 1917-es októberi forradalom után a cenzúrát sok helyen felfüggesztették, de 1918-tól már ismét működtették. Néhány helyen a „Cenzúra”, „Cenzor” szót „Ellenőr”, „Ellenőrzés” helyettesítette.

Különösen érdekesek a külföldi orosz postahivatalok cenzúrajelzései (Harbin, Mandzsuria, Pogranicsnaja), valamint a távol-keleti szövetséges megszálló erők (Japán, USA stb.) cenzúrajelzései.

A hadifogoly-levelezés cenzúrája a Monarchiában

Az akkor érvényben lévő 1907-es hágai egyezmény a hadviselő feleknek előírta a hadifoglyokkal való emberséges bánásmódot, amihez hozzátartozott, hogy gondoskodni kellett arról, hogy a hadifoglyok posta útján felvehessék a kapcsolatot a hozzátartozóikkal.

A hadifoglyok ellátásának feladatát a háború elején az Osztrák–Magyar Vöröskeresztre bízták. Bécsben felállították a „Hadifogoly Segítő és Felvilágosító Irodát”, ám az egyezmény előírásaival ellentétes módon, a Vöröskeresztnek átadott feladatok közé sorolták az átadott posta cenzúrázását és kiértékelését. Valószínűleg e lépés következményeként a Vöröskereszt hadifogoly munkacsoportját már 1914-ben a Közös Központi Kereső és Nyilvántartó Irodához (Gemenisame Zentralnachweisbüreau Auskunftstelle für Kriegsgefangene GZNB) helyezték át.

Magyarország számára Budapesten létrehozták a „Hadifogoly Levelezési Cenzúra Bizottság”-ot (Budapestre Zensur für Briefe an Kriegsgefangene), amely már 1914 decemberében megkezdte munkáját.

Hadifogoly-levelezés cenzúrája Magyarországon, az 1918-as fegyverszünet után

Az elvesztett háború után megkezdődött Magyarország megszállása.

Az 1918. október 28-án (még a háború alatt) kikiáltott Csehszlovák Köztársaság bejelentette igényét Észak-Magyarország 16-18 megyéjére. Az 1919. január 18-án megnyíló párizsi békekonferencia a Felvidéket már a cseh megszállók birtokában találta.

Kárpátalját cseh és román csapatok foglalták el, és a terület az 1919. szeptember 10-i Saint-Germain en Laye-ban aláírt szerződés értelmében, Podkarpadszka Rus néven a Csehszlovák Köztársaság fennhatósága alá került.

Erdélyt a románok, a Délvidéket románok és szerbek szállták meg, Fiumét az olaszok, a későbbi Burgenladot az osztrákok.

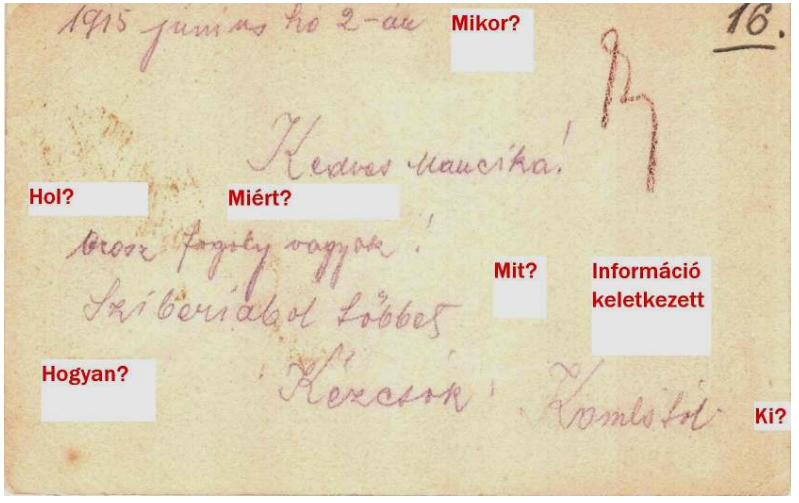
Ezek az események mind magukkal hozták az idegenek által alkalmazott cenzúrát az ország megszállt területein, és az odaérkező hadifogoly-levelezésen is.

1919. november 25-én az orosz bolsevik kormány emlékeztetőben figyelmeztette a magyar kormányt, hogy a még Oroszországban lévő hadifoglyokat túsznak tekinti a magyarországi Tanácsköztársaság perbe fogott kommunista vezetői életének megkímélése érdekében.

A magyar kormány 1922. december 31-ig vállalt felelősséget a hadifoglyok hazaszállításáért.

Mit tud elárulni egy orosz hadifogságból Budapestre küldött, két országban cenzúrázott osztrák–magyar tábori postai levelezőlap, amelynek sorszáma 16.? Kérdezzünk!

Tegyük fel a kriminalisztika hat klasszikus kérdését: KI? MIT? MIKOR? HOL? HOGYAN? és MIÉRT?

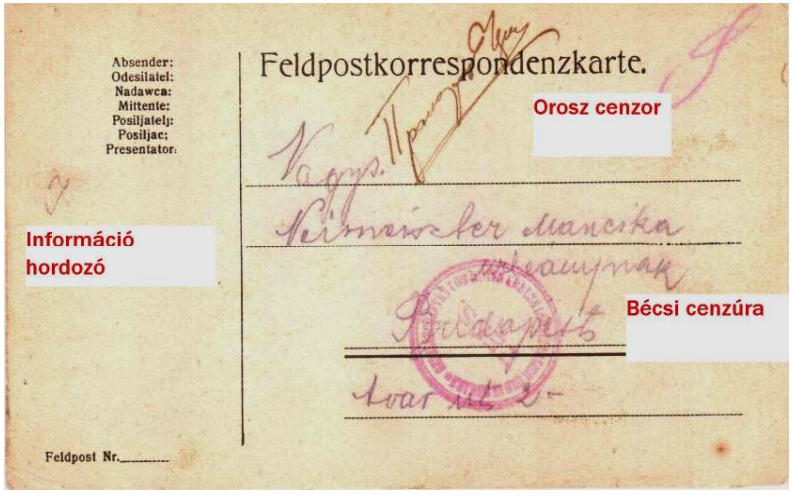

22. ábra. Szöveg: „1915. június hó 2-án. Kedves Mancika!
Orosz fogoly vagyok. Szibériából többet. Kézcsók Komlóstól”

KI?	Komlós, a lap írója.
MIT (közöl)?	Orosz fogoly vagyok.
MIKOR	1915. június 2-án.
HOL?	Oroszországban, Szibériában.
HOGYAN?	Ezzel a lappal.
MIÉRT?	Mert fogoly vagyok.

Ezzel a lappal információ keletkezett, aminek a hordozója maga a lap. Az információhordozó egy egyszerű tábori postai levelezőlap, amelyet a fogságba eséskor a feladó magánál hordott (vagy kapott a barátjától), de legalább már 15 db értesítést szétküldött, mivel a lap jobb felső sarkában láthatóan ez a 16. sorszámú.

A lapon orosz kézi cenzúrázás és a bécsi Vöröskereszt cenzúrabélyegzője található:

24. ábra.

Ki mindenki hagyhatja keze nyomát egy hadifogoly-lapon?

- A lap gyártója a nyomdász, és a kiadó;
- a feladó;
- az őrszemélyzet;
- a postás, aki felvette, és aki továbbította;
- a cenzor mindkét, esetleg több országban;
- a segélyszervezet, amely továbbította;
- a postás (akihez érkezett), esetleges címnyomozás;
- a címzett;
- a gyűjtő.

KI? Kezdjük a sor végén, azzal, ami legutoljára kerül a lapra:

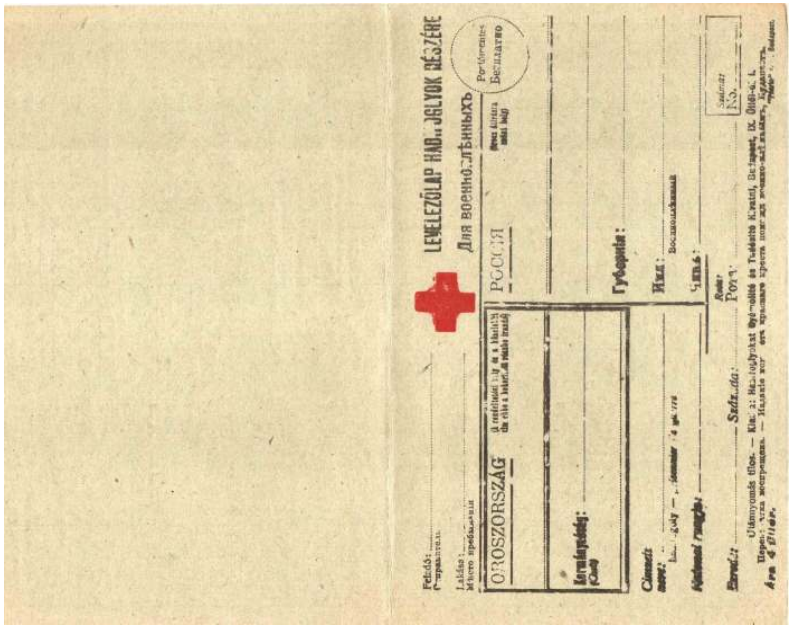
24. ábra. Orosz díjjegyes lap. Feladva: Luhan, 13. 6. 18. Cenzúrabélyegző: Moszkva és bécsi GZNB. „KISS LAJOS Budapest …” a címzett (gyűjtői) bélyegzése.

KI? A kiadó.

Az első világháború megsemmisítő hatású volt az Osztrák–Magyar Monarchiára nézve. Ez többek között azzal a következménnyel járt, hogy a hozzátartozók nagy számban fordultak a Vöröskereszthez, hogy hírt kapjanak eltűnt szeretteikről. A kérdéseket különféle lapokon küldték el. Hogy a kérdéseket és a válaszokat egységesíteni lehessen, és ezáltal a feldolgozás egyszerűsíthető legyen, a Vöröskereszt saját kérdőlapokat vezetett be, értékbenyomással, illetve anélkül. Értékbenyomott lapból két típus készült, de ezek pontos előállítási helyéről a mai napig sincs megbízható ismeretünk. Mivel néhány kivételtől eltekintve, sem a felhasznált, sem fel nem használt lapok nem kerültek elő, arra következtethetünk, hogy ezeket megsemmisítették. Mindössze néhány valóban futott, és helyesen felhasznált lap található, amelyek ezért igen nagy ritkaságok.

Értékbenyomás nélkül sok típus ismert. Ezeket különféle válaszszövegekkel küldték vissza az érdeklődő címére.

Valószínűleg a magyar értékbenyomott lapoknak is az lett a sorsuk, mint osztrák társaiké, vagyis a tömeges megsemmisítés.

25. ábra. A Magyar Vöröskereszt által kiadott, válaszlapos hadifogoly-lap

KI? A nyomdász.

1915. január 2-án az orosz posta- és távíróhatóság megbízta a petrográdi főpostát, hogy gyártasson le 1.000.000 db postai levelezőlapot hadifoglyok részére, amelyet azután ½ kopek áron árusítottak.

Az orosz birodalomban 29 postaigazgatóság működött és elvileg mindegyik kiadhatott saját lapot. Eddig 18 változatot sikerült azonosítani.

25. ábra. Orosz levelezőlap hadifoglyok részére, petrográdi kiadás, postakürttel

KI? A postás, aki felvette és bérmentesítette. (Ez utóbbi amúgy nem is kellett volna, hiszen a hadifogoly-levelezés bérmentes volt.)

26. ábra. Orosz postai levelezőlap hadifogoly-lapként feladva, keltezve 13.4.16.

A „Hadifogoly” felirat ellenére fizettettek (Doplatit = Fizetni) a feladóval a Perm Vokzal feladási vasútállomáson. Cenzúra: Vjatka és bécsi GZNB.

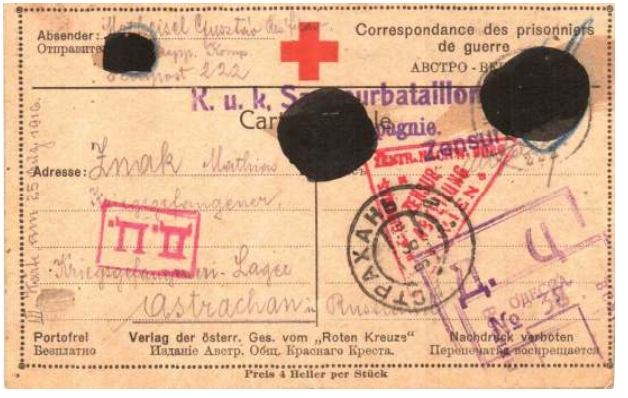

27. ábra. Szabályosan (5 kopek) bérmentesített külföldi lapként felvett hadifogoly-képeslap az omszki*186*Novonyikolajevszk vasúti mozgópostán,1914.10.29-én kezelve.

28. ábra. Külföldre menő lapnak minősített hadifogoly-lap ORENBURG táborba

A 25 fillér szabályos ajánlási díjat annak ellenére beszedték, hogy hadifoglyoknak ajánlott küldemény nem volt kezelhető. Alapdíjat nem számoltak fel, mert a hadifogoly-levelezés díjmentes volt. Végül is a Magyar Királyi Posta teljesítette a szerződésben vállalt kötelezettségét, mert a lap megérkezett Orenburgba.

29. ábra. A 222. Osztrák–Magyar Tábori Posta által felvett és Asztrahányba továbbított Vöröskereszt lap, amelyen saját cenzor dolgozott. Keltezve: 1916. 6. 15. Bécsi GZNB és orosz Ogyessza cenzúra.

KI? Az őrszemélyzet bélyegzője jogosította a portómentességet.

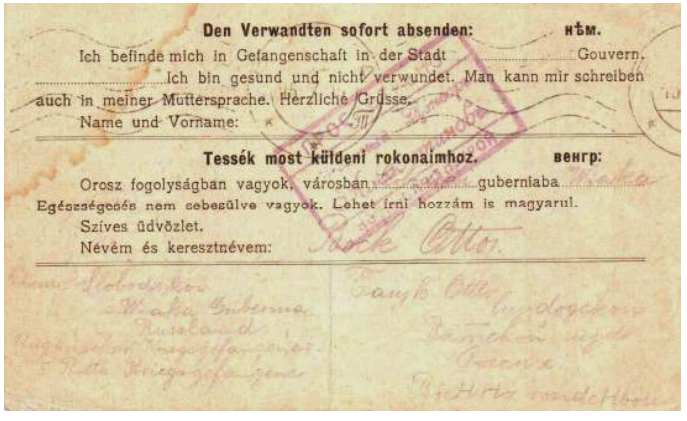
30. ábra. Orosz levelezőlap hadifoglyok részére. Csapatbélyegző: Tetjusi Körzet Katonai Kormányzóság. Postabélyegző: Tetjusi 1915.5.26, Kazan 1915. 6. 30. Cenzúra: KAZAN és bécsi Vöröskereszt.

KI? A kórház bélyegzője jogosította a portómentességet.

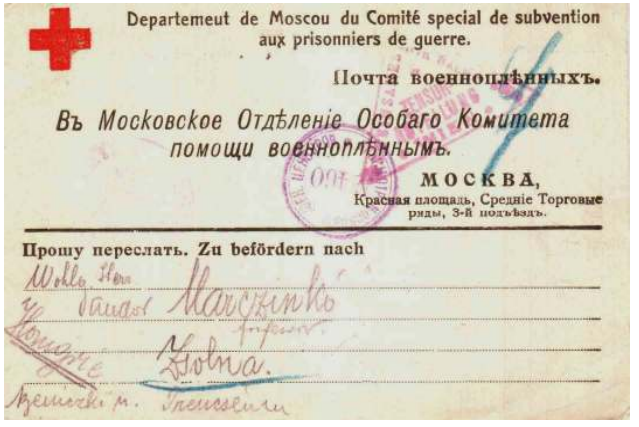
31. ábra. Ajánlott levél a Vöröskereszt budapesti irodája részére a STERNTHAL bei PETTAU katonai kórházból. Kelt: 1916. XII. 26. Érkezési bélyegző: 916. DEC. 24.

MIT? Előnyomott orosz lapot, német és magyar nyelven (ritka) kiegészítési lehetőséggel.

32. ábra. Orosz kétnyelvű levelezőlap, kiegészítési lehetőséggel feladva Vjatka táborból. 1915.7.15-én keltezve. Cenzúra: Vjatka és bécsi Vöröskereszt.

MIT? Orosz Vöröskereszt által kiadott lapot.

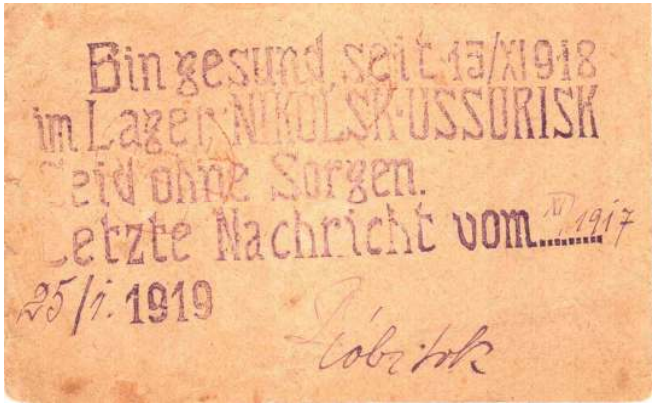

33. ábra. Az Orosz Vöröskereszt által kiadott lap, amelyen a feladó csak azt közölte, hogy úton van. E lapra nem kellett válaszolni, mert a címet csak később közölték.

MIT? Előnyomott orosz lapot Nikolszk-Usszurijszk táborból 1919-ben.

34. ábra. Ezt a lapot a japán táborparancsnokság felülnyomatta. Japán cenzúrabélyegző, DK orosz, NEW-YORK *53* amerikai cenzúra. A Magyar Vöröskereszt továbbította.

35. ábra. Az előbbi lap hátoldala

Szöveg: „Egészséges vagyok, 1918. XI. 15-óta a nikolszk-usszurijszki táborban. Ne aggódjatok. Az utolsó hírt 1917. XI. hóban kaptam. 1918. I. 25.”

MIT? Festményt ábrázoló képeslap.

36. ábra. Orosz levelezőlap hadifoglyok részére. Megírva 1916. XII. 10-én, feladva Asztrahany táborból, 1917. I. 11-i keltezéssel

Szöveg: Itt olyan hideg van, hogy a Volga befagyott. Van elég téli ruházatom….

MIT? Fényképet.

37. ábra. Fénykép hadifogoly-lapként feladva Krasznaja Rjecska (Habarovszk mellett) táborból. Keltezve 1918. június 26-án

A kép egy évvel korábban készült. A lap hátulján a táborőrség „Nikolo Alekszandrovszka hadifogoly helyőrség 1. osztag” Cenzúrázva: Vlagyivosztok (Tengermellék terület) és bécsi GZNB cenzúrabélyegző.

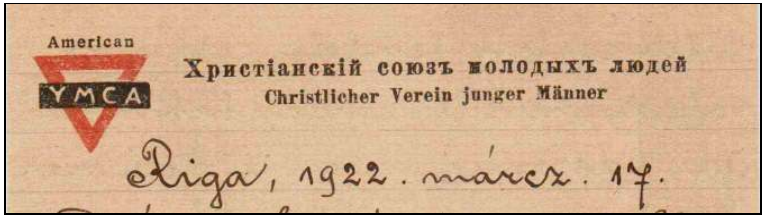
MIT? Levél japán rizspapíron a kelet-szibériai Dauria táborból, 1918-ban.

38. ábra. Díszes japán levélpapír Dauria táborból (55 km-re a kínai határtól). Keltezve: 1918. 1. 12.

Szöveg: „Drága Kicsi Cingám. Talán meglepett, hogy mit akar Kopeczky zászlós. A dolog egyszerű, ma neki volt levél napja s ő szívességből átengedte nekem…

MIT? Levelet amerikai YMCA levélpapíron, 1922-ben Rigából.

39. ábra. Kétnyelvű orosz–német levélpapír, amelyet az Oroszországból hazatérő hadifoglyok Rigában kaptak. Keltezve: 1922. március 17.

Szöveg: Hosszú keserves hányódás után tegnap délután megérkeztem Rigába, ahol azonnal kézbesítették számomra kedves Gyula bátyám február 20-i ajánlott levelét. … Régesrég hír nélkül voltam s a krasznojarszki börtönből küldött leveleim sajnos válasz nélkül maradtak…

MIT? Ajánlott levél Szibériából.

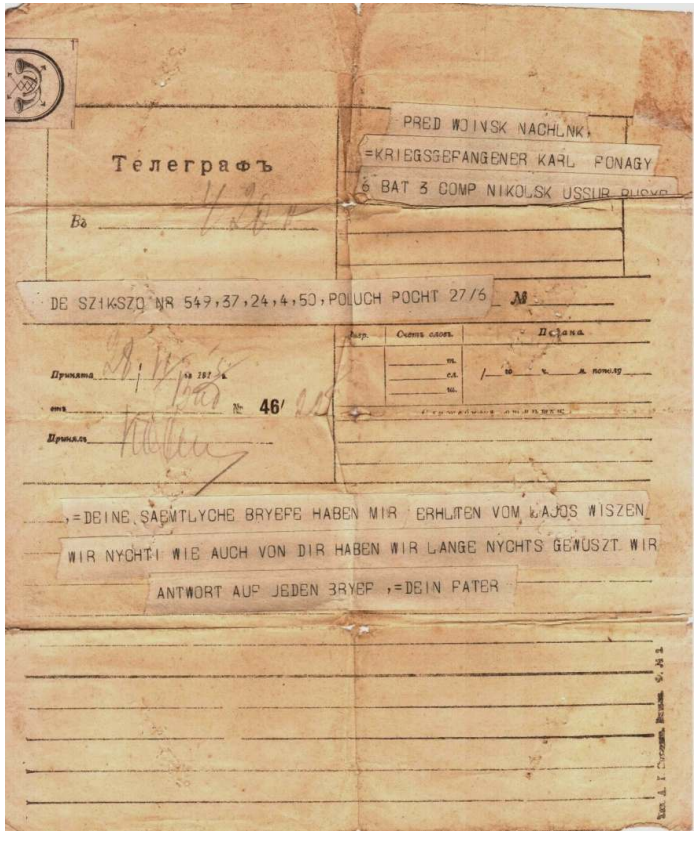
40. ábra. Orosz ajánlott levél 3 Rubel 50 kopek + 50 kopek helyes bérmentesítéssel feladva Krasznaja Rjecska (Habarovszk mellett) táborból. Postabélyegző: NIKOLO ALEKSZANDRIOVSZKA 1920. 3. 20. Cenzúra: VLAGYIVOSZTOK. Amerikai átmenő postabélyegző, érkezési bélyegző BUDAPEST 1920. MÁJ. 20.

MIT? Pénzt Taskentbe az Orosz–Kínai Bankon keresztül.

41. ábra. Pénzesutalvány TASKENTBE 1916. JAN. 26.

MIT? Táviratot.

42. ábra. Orosz távirat-formula Nikolszk-Usszurijszkba küldve. Feladva: SZIKSZÓ (Abaúj megye). Keltezve 1915. 6. 28.

A táviratok, bár meglehetősen ritkák voltak, nem szokatlan eszközök a hadifogoly-levelezésben. Általában címet közöltek, vagy pénz megérkezését nyugtázták.

MIKOR? A Nagy Háború melyik külön kis háborúja idején?

Háború alatt

A Monarchia hadat üzent:

Szerbiának	1914. 07 .28.
Oroszországnak	1914. 08. 06.
Japánnak	1914. 08. 23.
Belgiumnak	1914. 08. 28.

A Monarchiának hadat üzent:

Montenegró	1914. 08. 05.
Franciaország és Anglia	1914. 08. 22.
Olaszország	1915. 05. 23.
Románia	1916. 08. 27.
Görögország	1917. 06. 29
Brazília	1917. 07. 27.
Kína	1917. 08. 14.
USA	1917. 12. 07.
Kuba	1917. 12. 10.
Panama	1917. 12.16.
Nicaragua	1918. 05. 10.
Costa Rica	1918. 05. 27.

Háború után

Fegyverszünetek:

Monarchia és Oroszország: Breszt-Litovszk	1917. 12. 05.
Monarchia és Románia: Foksanyi	1917. 12. 09.
Magyarország és Antant: Belgrád	1918. 11. 13.
Németország és Antant: Compiègne	1918. 11. 11.
Monarchia és Antant: Padova	1918. 12. 04.

Békekötések:

Monarchia és Oroszország: Breszt-Litovszk	1918. 03. 03.
Monarchia és Románia: Bukarest	1918. 05. 07.
Németország és az antant: Versailles	1919. 06. 28.
Ausztria és az antant: Saint Germain	1919. 09. 10.
Magyarország és az antant: Trianon	1920. 06. 04.

MIKOR? A háború melyik időszakában?

43. ábra. Francia levelezőlap. Keltezve: Párizs, 1918. november 6., vagyis már a padovai fegyverszünet után, de még az 1918.11.11-i német–antant fegyverszünet előtt.

MIKOR? Milyen naptár szerint?

44. ábra. Orosz lap a julián naptár szerint dátumozva. Taskent 8. 6. 17., azaz 1917. június 21. A julián naptár a XX. században 13 napot „késett”. 1918. február 1-ig volt érvényben.

MIKOR? Milyen naptár szerint?

45. ábra. Japán képeslap hadifogoly-lapként küldve karácsonyi és újévi jókívánságokkal Kurume táborból Narashino táborba. Keltezve: 1918.12.20.

A japán postabélyegző keltezése: Kurume, 7. 12. 21., azaz a Taisho korszak 7. évében, ami az európai időszámítás szerint 1918. december 21. Lila japán cenzúrabélyegző: „KURUME HADIFOGOLY-TÁBOR” (Kurume Fryu shuyo-jo) vörös japán cenzúrabélyegző KEN ETZU-ZUMI (cenzúrázva.)

Az 1901-es bokszerlázadás óta az Osztrák–Magyar Monarchia minden évben egy hajót állomásoztatott a Távol-Keleten. Mint már korább is szó volt róla, a háború kitörésekor az éppen Távol-Keleten tartózkodó osztrák–magyar „SMS KAISERIN ELISABETH” hajó, amelyen 434 fő személyzet volt, a japán hadüzenet után 1914. november 3-án a Tsingtau öbölben elsüllyesztette magát. A hajó legénységét különböző japán hadifogolytáborokban helyezték el. A lapot egyik táborból a másik táborba küldték.

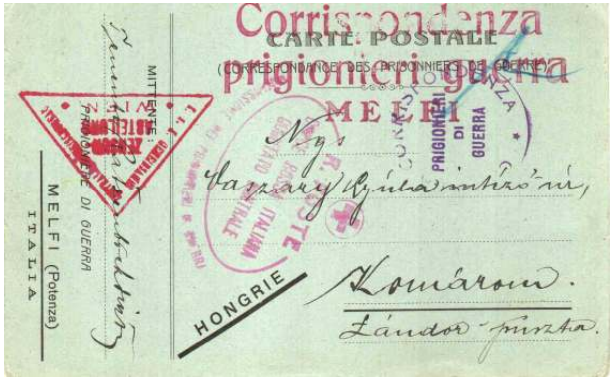
HOL? Hadifogolytáborban.

46. ábra. Orosz kétnyelvű hadifogoly-lap Darnyica (Kijev) karantén és elosztótáborból. Orosz bélyegző: „HADIFOGOLY ELKÜLÖNÍTŐ ÉS ELOSZTÓ TÁBOR”.

Ritka orosz kettős cenzúra: Darnyica és Petrográd. Az oroszok az Orosz-Lengyelországban ejtett foglyokat Moszkva mellett, a többit Kijev mellett, Darnyicán gyűjtötték össze.

HOL? Hadifogolytáborban.

47. ábra. Olasz hadifogoly-lap. MELFI (Potenza) hadifogolytáborból, amely az egyik első tiszti tábor volt. Keltezve: 1915. XII. 10. Olasz Vöröskereszt és GZNB cenzúra.

HOL? Hadifogolytáborban.

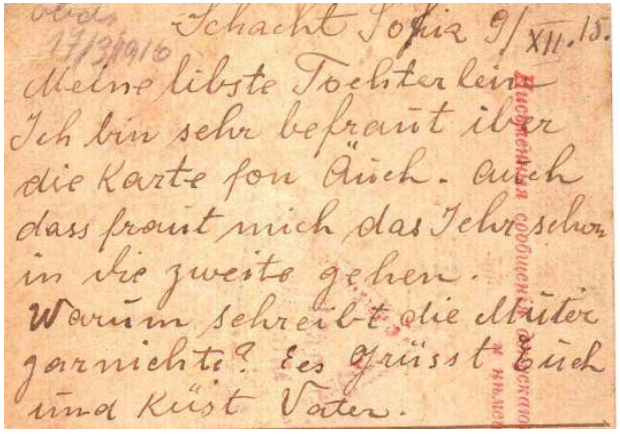
48. ábra. Szerb hadifogoly által feladott lap Nezsider hadifogolytáborból. Keltezve: 1917. JAN. 1. A Monarchia által megszállt Belgrádba címezve, bécsi GZNB cenzúra.

HOL? Hadifogoly munkásszázadnál.

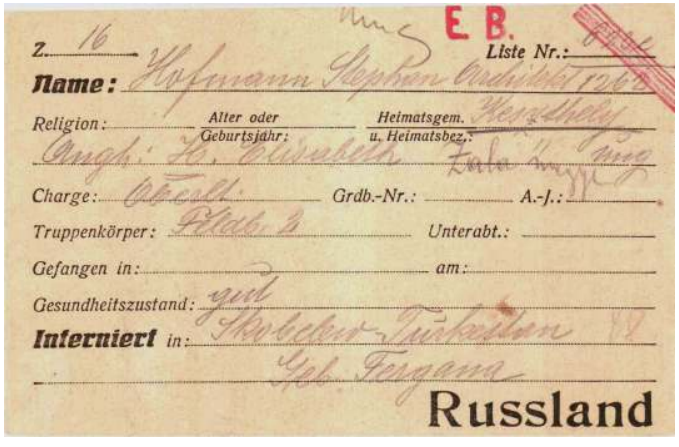
49. ábra. Osztrák Vöröskereszt-lap válaszlappal. Keltezve: 1918. 7. 30. Bécsi GZNB és olasz PI cenzúrajel.

HOL? Bányában.

50. ábra. Makejevka (a Don mellett) Szófia Akna bányából. Keltezve: 1915. XII. 9. Postabélyegző: Makejevka 28. 11. 15. Cenzúra: Petrográd és bécsi GZNB.

HOGYAN? Személyes begyűjtés.

51. ábra. Hoffman Stefán főhadnagy Keszthely, internálva Szkobelev város, Turkesztán

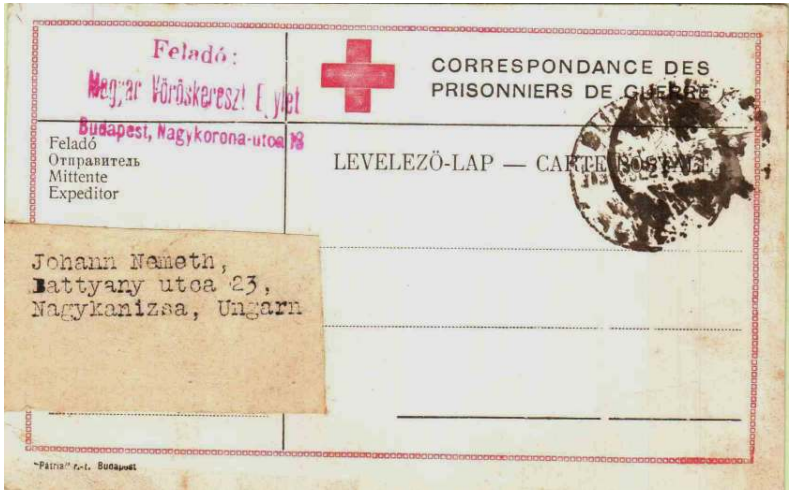
51/a ábra. A hátoldali bélyegzés fordítása: „A hadifogolytáborban Horn u. von Bunsen grófnő által személyesen felvett jelentés alapján 1916.okt.-nov.”

Alig 50 évvel megalakulása után, a Nemzetközi Vöröskereszt hatalmas kihívással került szembe. 1914. október 15-én a bizottság felállította a nemzetközi hadifogoly-irodáját.

A Vöröskereszt küldöttei összesen 524 hadifogolytábort látogattak meg, csak Európában 41 delegációval. A háború végéig körülbelül 20 millió levelet és üzenetet továbbítottak, továbbá 1,9 millió csomagot juttattak el a címzettekhez.

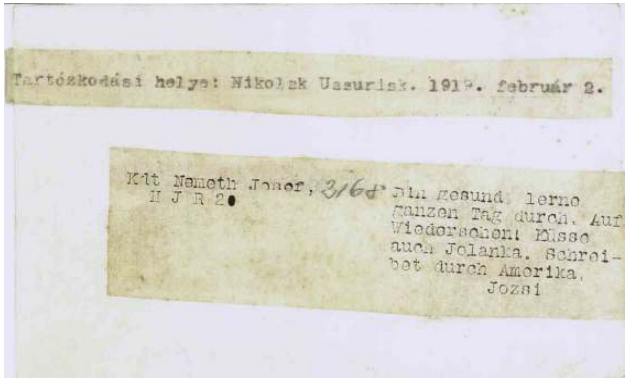
HOGYAN? Listalevélen.

Listalevél Szibériából, eddig csak a Dán Vöröskereszt által küldöttek ismertek:

52. ábra. Listalevél Nikolszk-Usszurijszk táborból, 1919.2.2.

A „listalevelek” úgy keletkeztek, hogy amikor egy Vöröskereszt-delegáció meglátogatott egy hadifogolytábort, akkor a foglyok lehetőséget kaptak arra, hogy egy könyvben rövid üzenetet küldjenek. Az így gyűjtött üzeneteket azután továbbításra átadták a nemzeti Vöröskereszteknek.

Tartózkodási helyed: Nikolsk Ussurisk. 1919. február 2.

Mit Nemeth Janor, 3168 Bin gesund. Herno
H J R 20
ganzen Tag durch. Auf
Wiedersehen! Misse
auch Jolanka. Schrei-
bet durch Amerika.
Jozsi

53. ábra. A levél hátoldala az eredeti szalaggal Nikolszk-Usszurijszk táborból, 1919.2.2.

HOGYAN? Bélyeg alatt.

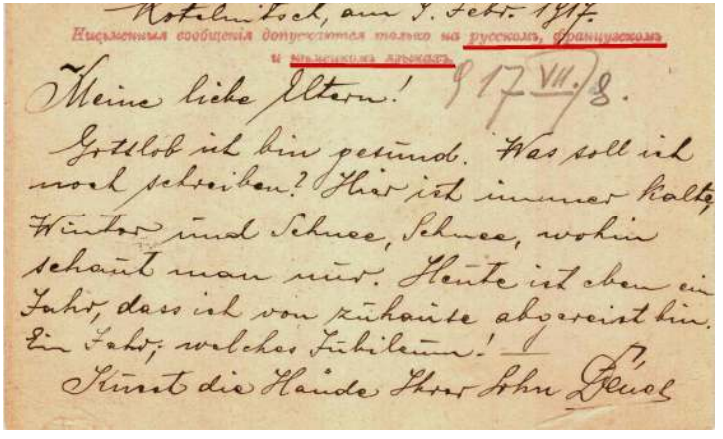
54. ábra. Orosz díjjegyes: 3 kopek + 2 kopek kiegészítés a külföldi díjszabás miatt. Keltezve: 1917. 3.11. Feladva: Kolivan, 1917.2.17.

A bélyeget az orosz cenzúra távolította el, mert titkos üzenetet sejtett alatta. Ezt a tényt a bécsi cenzúra saját bélyegzővel igazolta.

HOGYAN? Milyen nyelven?

55. ábra. Orosz levelezőlap hadifoglyok részére, amelyre csak orosz, német, vagy francia nyelven volt szabad írni

Письменныя сообщенія военнопленнымъ или съ военнопленными допускаются только посредствомъ почтовыхъ карточекъ, подаваемыхъ открыто.

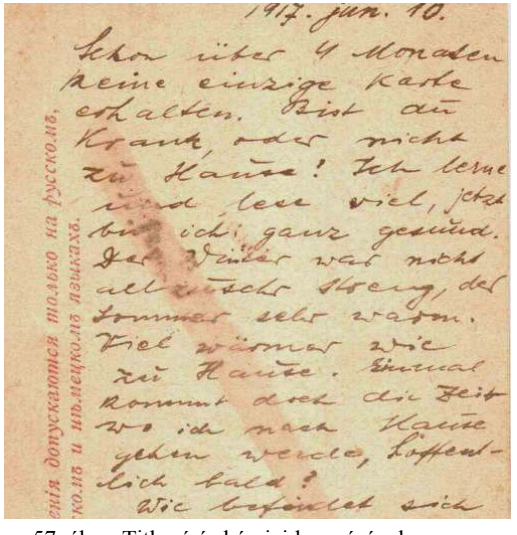
Meine liebe Eltern!

Gottlob ist bin gesund. Was soll ist mehr schreiben? Hier ist immer kalte Winter und Schnee, Schnee, wohin schaut man nur. Heute ist eben ein Jahr, dass ist von zuhause abgereist bin. Ein Jahr, welches Jubiläum!

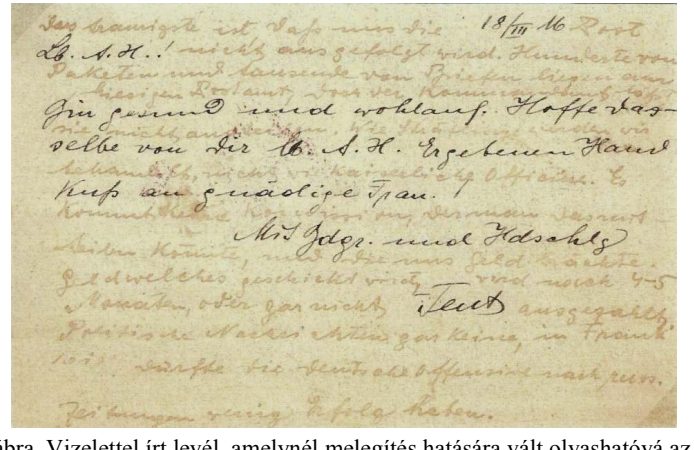
56. ábra. Az előző lap hátoldala

HOGYAN? Titkosírással.

Kémiai cenzúravizsgálat

57. ábra. Titkosírás kémiai keresésének nyoma

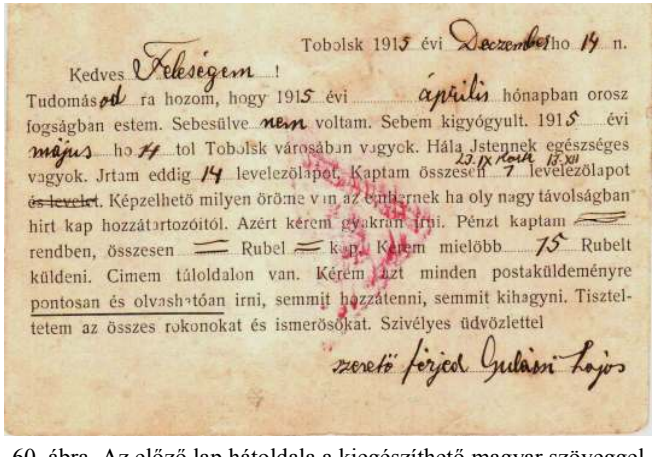

58. ábra. Vizelettel írt levél, amelynél melegítés hatására vált olvashatóvá az írás (Herbert Robisch gyűjteményéből)

HOGYAN? Előnyomott közleményes lapon, magyar nyelven.

59. ábra. 1915. 12. 14. Előnyomott közleményes orosz levelezőlap hadifoglyok részére. Tobolszk (Tobolszk Kormányzóság), postabélyegző: Tobolszk 6. 12. 15. Érkezési bélyegző: TISZADERZS (Jász-Nagykun-Szolnok megye) 916. JAN. 20.

Tobolsk 1915 évi Decemberhó 14 n.

Kedves Feleségem !

Tudomásod ra hozom, hogy 1915 évi április hónapban orosz fogságban estem. Sebesülve nem voltam. Sebem kigyógyult. 1915 évi május hó 14 tol Tobolsk városában vagyok. Hála Jstennek egészséges vagyok. Jrtam eddig 14 levelezőlapot. Kaptam összesen 7 levelezőlapot ~~és levelet~~. Képzelhető milyen öröme v m az embernek ha oly nagy távolságban hirt kap hozzátartozóitól. Azért kérem gyakran irni. Pénzt kaptam rendben, összesen Rubel kapni Kérem mielöbb 75 Rubelt küldeni. Cimem táloldalon van. Kérem azt minden postaküldeményre pontosan és olvashatóan irni, semmit hozzátenni, semmit kihagyni. Tisztelletem az összes rokonokat és ismerösöket. Szivélyes üdvözlettel

szerető férjed Gulácsi Lajos

60. ábra. Az előző lap hátoldala a kiegészíthető magyar szöveggel

HOGYAN? Helységnevet tartalmazó levelezőlapon.

61. ábra. Orosz levelezőlap magyar hadifoglyok részére ORENBURG (Orenburg Kormányzóság), Minovoj Dvor táborból. Postabélyegző: Orenburg. Orosz ORENBURG és bécsi GZNB cenzúra.

62. ábra. 1919. 9. 7. Német nyelvű francia lap hadifoglyok részére, Német-Ausztriába küldve. Francia cenzúra.

HOGYAN? Szükség levelezőlapon.

63. ábra. Szükség-levelezőlap Berezovka (Bajkálon túli) táborból

MIÉRT? Szibériából Amerikán keresztül jött a posta?

64. ábra. Osztrák Vöröskereszt-válaszlap KRASZNAJA RJECSKA táborból Bécsbe, Amerikán keresztül. Feladva: „AMERIKAI POSTAÜGYNÖKSÉG SZIBÉRIA 23. 12. 1918. Helyi amerikai cenzúra, átmenő amerikai cenzúra NEW YORK 494.

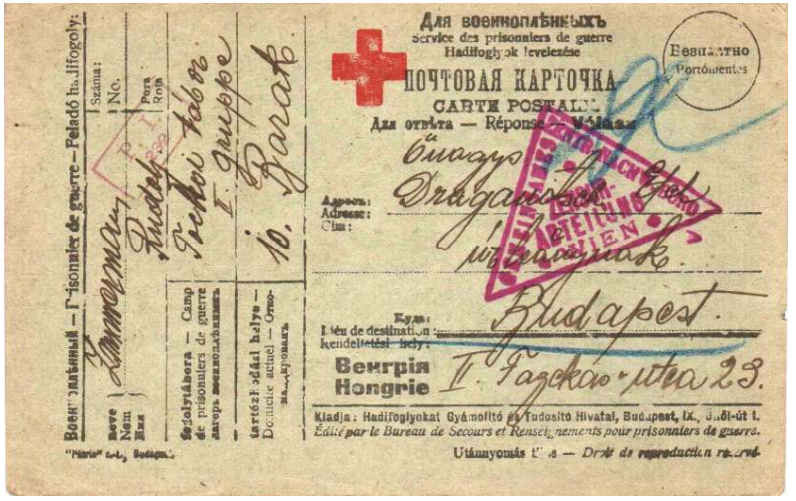

65. ábra. Frontfotó a polgárháború okozta vasúti szerencsétlenségről, valahol Szibériában

MIÉRT? Olaszországból Moszkván keresztül? És viszont?

66. ábra. Olasz kétnyelvű hadifogoly-lap. Keltezve: 1917. 6. 15. CASTELLANA táborból. Cenzúrázva: Moszkva, bécsi GZNB cenzúrabélyegző.

67. ábra. Magyar Vöröskereszt-lap Tockoje (Orenburg Kormányzóság) táborból. Keltezve: 7.5.1918. Orosz kék kézi cenzúra, olasz keretes P.I. 239 és bécsi GZNB cenzúra .

Irodalom

Speeckaert A.: Russian Postal Censorship 1914–1918
Kiryushkin A. V. & P.E. Robinson: Russian Ralway Postmarks
Van Dahm Th: The Postal History Of The Aef 1917–1921
Oskar Schilling: Zivilpostzensur In Österreich–Ungarn 1914–1918
Arge Feld Und Zensurpost 1914–1918 Rundbriefe
Miron Lam: A Classification Of World War 1 Pow Cards
Saját kutatások

Kiegészítés dr. Palotás Zoltán „Tábori postánk megindulása 1914-ben” című cikkéhez

NAGY GÁBOR, MISKOLC

Dr. Palotás Zoltán több mint harminc évvel ezelőtt a témában írt − a maga idejében úttörőnek számító − cikkét is utolérte a szokásos sors: az eltelt időben előkerült újabb leletek, valamint az általa még nem elérhető, ezért nem is tanulmányozható dokumentumok újabb ismereteket hoztak elő. Ezek fényében – az eredeti cikk értékeinek megőrzése mellett – kívánatos az újabb ismereteket is a tábori posta iránt érdeklődő szakmai közönség elé tárni.

Feltételezésem szerint talán már az említett Philatelica szám is csak kevesek számára hozzáférhető. Az eredeti cikk sorrendjében haladva megőrzöm annak fontosabb megállapításait, de kiegészítem az újabb ismeretekkel, illetve kijavítom a nyilvánvaló tévedéseket.

Mint írja: «*a „tábori posta” szó szerint a táborokba, gyakorlatokra, háborúba vonult fegyveres erők saját – rendkívüli – postai apparátusa. Ezen túlmenően azonban a tábori posta nemcsak a kivonult / mozgósított / alakulatokat szolgálja, hanem kapcsolatot teremt az „otthon” maradt illetve a helyhez kötött katonai alakulatokkal, a polgári hatóságokkal, a lakossággal – általában a „hátországgal” sőt az ellenségtől elfoglalt területekkel is. A tábori posta katonai alakulat, és mint ilyen szervezetileg független a hagyományos „polgári” postától, noha műszaki apparátusa és funkciója szorosan kapcsolódik hozzá.*»[3]

Dr. Palotás megemlíti, de nem hangsúlyozza eléggé, hogy a tábori postahivatalokat az Osztrák–Magyar Monarchia területén működő három postai hatóságból állították fel, nevezetesen a császári-királyi osztrák, a Magyar Királyi Postai Hatóság és a Boszniai-Hercegovinai Katonai Postai Hatóságból. Mindig figyelembe kell venni, hogy csak egy császári és királyi (K.u.k.) tábori posta működött és nem volt osztrák vagy magyar, vagy boszniai-hercegovinai. A tábori postahivatalokat a bélyegzőik jelenítették meg. Az osztrák (német nyelvű) bélyegzőforma a háború folyamán lényegesen megváltozott, éspedig a postahivatal számjelének nagysága módosult (kis számjegyűre vagy nagy számjegyűre.)

Osztrák típusú bélyegzők

Tábori posta gumibélyegző

Tábori főpostabélyegző kis számmal

1. ábra.

Tábori főpostabélyegző nagy számmal

Tábori postabélyegző kis számmal

Tábori postabélyegző nagy számmal

2. ábra.

[3] Dr. Palotás Zoltán Philatelica 81/1, 22. oldal

Tábori postabélyegző Bosznia-Hercegovina típus | Hadtáp postabélyegző kis számmal | Hadtáp postabélyegző nagy számmal

3. ábra.

A magyar forma azonban mindvégig változatlan maradt, csak a szolgálati bélyegzőben levő postakürt nagysága változott.

Tábori főpostahivatal díszítéssel | Tábori postahivatal díszítéssel | Tábori postahivatal díszítés nélkül

Hadtáp postahivatal | Szükség-postabélyegző | Barlangi postabélyegző 1915 Karácsony

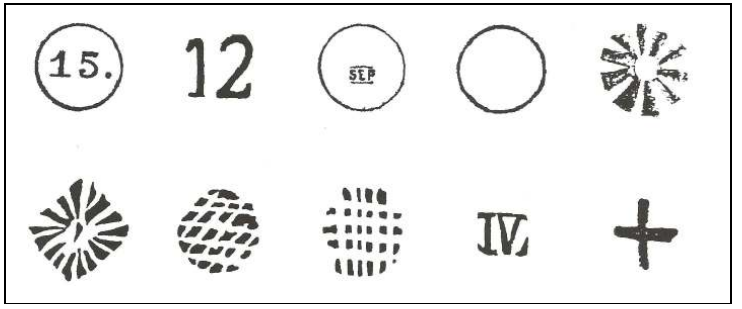
4. ábra.

Előfordul azonban néhány, e szabványos bélyegzőktől eltérő kivétel.

A háború elején, majd később a Monarchia területén történt nagy felvonulások idején, az állami posta átvette a katonák postáját, de, hogy ezeket az akciókat titokban tartsák, a postahivataloknak a postautalvány ellenőrző bélyegzőjét, vagy egyéb „néma" bélyegzőt kellett használniuk.

5. ábra Magyarországon használt ellenőrző számbélyegzők, mint „néma „bélyegzők

6. ábra Magyarországon használt egyéb néma bélyegzők

7. ábra. Általános forgalmi levelezőlap „néma" bélyegzővel és *Cs. és kir. Katonai Ellenőrző Bizottság Újvidék* cenzúrabélyegzővel. Ez a cenzúrabélyegző 1915. januártól volt alkalmazásban.

Az egykori Monarchia tábori postájának szervezeti és működési szabályzatát az 1913-ban kiadott, E–47 szolgálati könyv tartalmazta. A magyar változat 1914-ben jelent meg.

A szabályzat többek között előírta, milyen szolgálati/hivatalos (és egyéb/magán) küldeményfajták továbbíthatók a frontra, ill. a frontról és milyen módon, mi a portómentes, ill. portóköteles küldeményfajták köre, végül rögzítette, hogy milyen küldemények és továbbítási módok voltak a tábori posta forgalmából kizárva.

Dr. Palotás ezután tesz egy téves megállapítást: «*A **hivatalos** forgalomban – beleértve a hátország hivatásos és önkéntes betegápolási intézményeit – **portómentesen** továbbítottak mindennemű „levélpostai küldeményt” (ez gyűjtőnév, magába foglalta a levelet, levelezőlapot, nyomtatványt, újságot, árumintát és „üzleti papírt”)közönségesen vagy ajánlva, továbbá értéklevelet, valamint – bizonyos korlátozásokkal – csomagot, értékeléssel vagy anélkül mind a frontról, mind pedig a frontra.*»

Ez téves megállapítás, mert a szolgálati postára meghatározott szabályok álltak fenn. Ha a címzett nem rendelkezett portómentességgel a szolgálati postát is bérmentesíteni kellett. Ez a rendelkezés eredetileg a 19. század közepén, a cs. és kir. katonai postaszervezettől (K.u.k. Militärpost) származott.

A Bosznia-Hercegovinában létre hozott K.u.k. Militärpost csak nevében volt katonai posta, a háború előtt lényegében a polgári postaszolgálat funkcióit látta el az okkupációs területen, ahol egyáltalán nem működött postaszolgálat. A háború során ismét ellátta a tábori postaszolgálatot.

8. ábra. Korai (914. AUG. 8.) levél. Feladva a Cs. és kir. 4. Hadtest Térparancsnokság által az 58. Tábori postán Újvidékre, egy magán cégnek címezve, szabályosan bérmentesítve.

A magán forgalomban (általában katonai és polgári személyek viszonylatában) közönséges (nem ajánlott) levél tábori lap, postai és képeslap, nyomtatvány, újság, áruminta és „üzleti papír” volt küldhető a frontra, valamint értéklevél 1.000 Koronáig. A frontról: tábori és egyéb lap, levél (csak nyitva feladva) végül pénz értéklevélben, de csak az illetékes katonai parancsnokság engedélyével.

Portómentesek voltak a tábori postai levelezőlapok, amelyeket ingyen osztottak a csapatoknál és a tábori levelek.

A portómentességhez szükséges jelzések a következők:

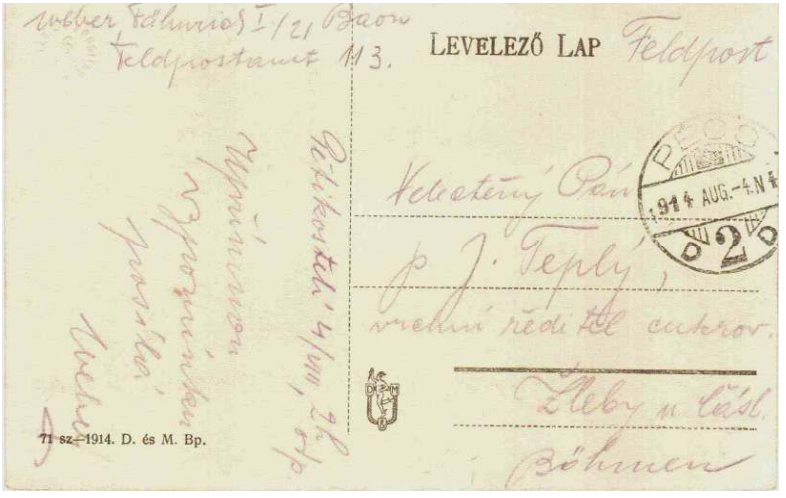
- a tábori postahivatal bélyegzője;
- cenzúra a csapatoknál (kézzel vagy bélyegzővel) dokumentálva a csapatbélyegzővel.

Természetesen voltak kivételek. Így sok darabról hiányzik a kötelező tábori postabélyegző vagy a csapatcenzúra. A háború elején a katonai adottságok következtében ezeket nem mindig alkalmazhatták, ezért parancsot adtak ki a Monarchia területén, hogy az ilyen küldeményeket ne portózzák meg.

9. ábra. Nagyon korai (31. VII. 14.) tábori posta-lap

A fenti, még a tábori posta megindulása előtti időből, Benesov u Prahu-ból Prágába feladott tábori posta levelezőlapot a posta már nem portózta meg. A cseh nyelvű szövegben a feladó hivatkozik is az esetleges postai büntetésre. A cseh nyelvű lap szövege: „*Első üdvözletem küldöm ezen a lapon és nem tudom, hogy nem kell-e büntetést fizetned. Ha ez történne, később kifizetem neked, amikor visszajövök.*”

10. ábra. Képes levelezőlap, amelyre kézzel ráírták a Feldpost (tábori posta) szöveget. Feladva PÉCS 2 postahivatalban, Csehországba címezve.

A feladó megadja az alakulata számát I/21 Baon (zászlóalj) és az általa már ismert Feldpostamt 113, azaz a 113. tábori posta számát. A posta ezt már jogosan nem portózta, mert a Balkán hadseregcsoport csapatai részére a portómentesség 1914. augusztus 1-én életbe lépett.

A portómentesség egyébként bonyolult dolog. Előfordult, különösen a hadtápterületen, hogy a „sokat írók” naponta több lapot is írtak, mivel az elküldésért nem kellett fizetni. Hogy felülkerekedjenek ezen a hiányosságon (amit a háború során még a fellépő anyaghiány is súlyosbított) bevezették a „korlátozott portómentességet”. Azok a hadtápcsapatok, amelyek a Monarchia területén állomásoztak, továbbá a hadra kelt seregben szolgálók hozzátartozói költségmentesen csak hétfőn és kedden délelőtt adhattak fel postát, ezután beállt a portókötelezettség.

A Monarchia területén kórházban lévő személyek csak akkor élhettek a portómentességgel, ha a küldemény a „Militärpflege” vagy „katonai ápolási ügy” felirattal volt ellátva és azt postameghatalmazottakkal összegyűjtve az állami postahivatalokban adták fel.

11. ábra. Tábori postai levelezőlap. Feladva: 1917. VI. 9-én, Miskolcon. Feladó: Cs. és kir. tífuszkórház, Kolera részleg Miskolc. Militärpflege (Katonai ápolás.) Cenzúrázta a parancsnokság Weiter Leiten (továbbítható).

Ez a rendelkezés nem volt általánosan ismert, ezért számos reklamáció fordult elő. Ennek a bajnak az orvoslásával egy Kladnoban (Csehország) lévő postahivatal foglalkozott. A tisztviselők vörös tintával írták a küldeményekre a portózás okát.

A magyar postai hatóságoknál – ahol minden kínálkozó alkalmat megragadtak a portózásra – a portómentesség „nem szeretett gyerek” volt, ami gyakran vitákhoz vezetett az osztrák postai hatóságokkal. A „P.T.R.T.” 1915. február 26-án „Tábori postai levelezőlapok rendeltetésellenes felhasználásával elkövetett jövedéki kihágás”-ról jelentetett meg rendeletet.

12. ábra. Tábori postai levelezőlap. Feladva: BUDAPEST 915. FEB. 28. Úgy látszik, ezt a lapot igen csak rosszkor adták fel, mert azonnal visszaküldték bérmentesítés végett.

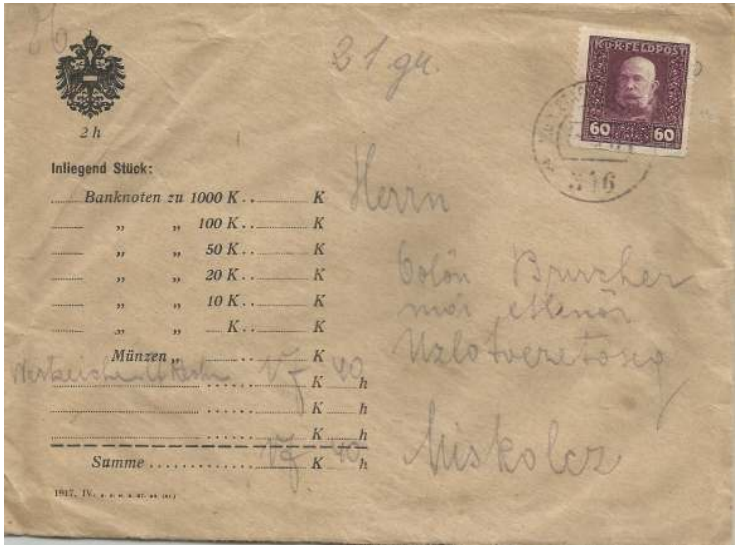
Az értéklevelek mindig portókötelesek voltak. Ezeket mindenekelőtt a Monarchiában, vagy a bosznia-hercegovinai katonai postánál érvényes bélyegekkel kellett bérmentesíteni. Értéklevelek már a háború kezdete után megjelentek

13. ábra. Értéklevél feladva 914. AUG. 20-án a 60. sz. tábori postán, Temesvárra. A bérmentesítéshez lerótták a 48 fillér súlydíjat, de a 6 fillér biztosítást nem. Az ehhez hasonló estek miatt, a P.T.R.T.-ben már szeptember 7-én megjelent egy figyelmeztetés.

Az értéklevelekkel túl sok készpénz áramlott a háborús területről a hátországba. Ezt nehezítendő, és egyben a katonai pénzügyesek tehermentesítése érdekében is, a hadra kelt seregnél már 1914 decemberében felfüggesztették a postai értékcikk küldését. Ettől az időtől kezdve az értéklevelek többnyire bélyegküldeményeket, vagy üzleti iratokat tartalmaztak.

1915. április 28-tól a küldeményeket tábori postai bélyegekkel kellett bérmentesíteni. Ajánlottként először csak szolgálati leveleket lehetett továbbítani, magán ajánlott levelet csak 1918. október 1-től. Az ajánlást ritkábban ajánlási ragjeggyel, sűrűbben az anyagtakarékos bélyegzővel, illetve leggyakrabban kézzel írták fel.

14. ábra. Értéklevél, feladva a 346. tábori postán 30. XI. 17? Miskolcra

A tábori posta funkciója – akárcsak a polgári postáé – közigazgatási és kezelési szolgálatra oszlott. Az előbbit, legfelső fokon a „Cs. és kir. Tábori Posta Vezérigazgatóság” (K.u.k. Armeeoberkommando Generalfeldpostdirektion) látta el, alá voltak beosztva a „Cs. és kir. Hadsereg Postaigazgatóságok” (K.u.k. Armeepostdirektion.)

A kezelési szolgálatot a tábori fő-, és postahivatalok, valamint a hadtáp postahivatalok végezték.

A tábori főpostahivatalok általában egy hadsereg hadszíntéri körzetén belül működtek és több főtábori postahivatal, esetleg hadtáp postahivatal tartozott hozzájuk.

A tábori postahivatalok általában hadosztály kötelékben működtek, nagyrészt mozgó alakulatoknál.Közvetítették a postát a csapatrészekhez, illetve a csapattestektől. A hadtáp postahivatalokat is beosztották a hadsereghez, de a háború elején többnyire még nem

álltak üzembe. 1914 augusztusában a beosztott összesen 56 hadtáp postahivatalból csak mintegy tízet működtettek. A hadtáp postahivatalokat általában a hadszíntértől távolabb, illetve a megszállt ellenséges területen állították fel.

15. ábra. A Tábori Posta Vezérigazgatóság ajánlott levele.
Keltezve K.u.k. Feldpostamt 51, 1.1.17. Budapestre.

A Monarchia tábori postája számokban:

	1914	1918
Tábori Posta Vezérigazgatóság	1	1
Hadsereg Postaigazgatóság	8	12
Tábori postahivatal	118	500
Hadtáp postahivatal	10?	200
Beosztott személyzet	620	2800

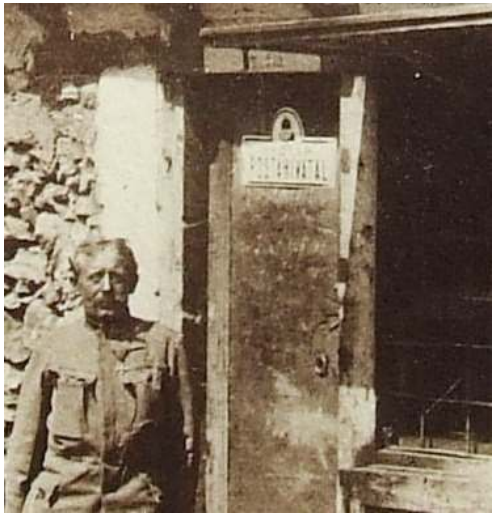
A tábori főpostahivatalok átlagos állománya: 1 vezető, 9 beosztott tisztviselő, 3 gépkocsivezető, 5 táboriposta-kalauz, 5 altiszt (a tábori posta állományából), továbbá 4 polgári hajtó (kocsis), 8 ló és 4 négyüléses jármű, végül 3 postaautó.

A tábori postahivatalok állománya: 1 vezető, és 1 beosztott tisztviselő, 1 táboriposta-kalauz, 1 altiszt és 4 vonatkatona (trén) a csapattól, 1 hátas és 4 fogatos ló, 1 négyfogatú postakocsi (amelyben menet közben dolgozni is lehetett) és 1 kétfogatú csomagos szekér.

Hegyi csapatok tábori postájánál mindez így módosult: a 4 vonatkatona helyett 7 málhásállat (öszvér) -hajtó; az 1 hátasló helyett 4 hátasló; a 4 fogatos ló helyett 7 öszvér, postakocsi helyett pedig postakosarak.

16. ábra Tábori „postahivatal” valahol Európában

17. ábra. Frontfotó: tábori postahivatal Albániában

A tábori posták forgalma

Dr. Palotás: «*E kis létszámú tábori postahivatalok óriási forgalmat bonyolítottak le.*

Csak a Budapest 72 és Wien 1 gyűjtőállomáson eleinte naponta több százezer (később több mint egy millió) tábori postai küldemény – leginkább lap- futott át. Az egész fegyveres erőnél havi átlagban kb. 850 millió tábori lapot osztottak szét!»

Ez a megállapítás súlyos tévedést tartalmaz, amelyről egyszerű fejszámolással is meggyőződhetünk. A Monarchia a háború kezdetén mintegy 2 millió embert tartott fegyverben. Ha minden ember a hadseregben a hónap minden napján megírt és feladott volna egy lapot a tábori postán (akkor mikor harcolt?) − ami korántsem volt így részben a szokás, a hadi helyzet adta lehetőségek, részben a korlátozások miatt − akkor is ez a nagyságrend csak legfeljebb 60 millió küldemény lehetett volna. Honnan ered ez a tévedés?

A tévedést eredetileg azok követték el, akik Clement hibás adatát kritika nélkül, tényként fogadták el.

D. I. Herwig Rainer az „ARGE Feld- und Zensurpost 1914–1918” hírlevelének 1993-ban megjelent, 32. számában foglalkozik ezzel a kérdéssel és a következő megállapításra jut: „Tény, hogy Clement a kézikönyve 333. oldalán azt írja, hogy havonta hivatalosan 830 millió tábori postalapot adtak ki, és ehhez jön még, amint azt mindnyájan tudjuk a magánlevelek és képeslapok nagy száma. Becsüljük a magánlevelek és képeslapok számát csak a hivatalos lapok 50%-ára, akkor Clement szerint havonta 1.2 milliárd tábori postaküldeményt kellett volna továbbítani.

De Clement kézikönyvének az 559/560. oldalán az olvasható, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia kb. 51,5 milliónyi lakosságából a háború kezdetén 2 milliónyi, később az 1915–1918-as években 4-5 millió embert tartott fegyverben.

Ha 4 milliós átlaggal számolunk, akkor – 1.200 millió osztva 4 millióval – az eredmény havonta és fejenként 300 tábori postai küldemény. Mivel ez a szám nem reális, így világos, hogy a Clement által megadott adat téves.

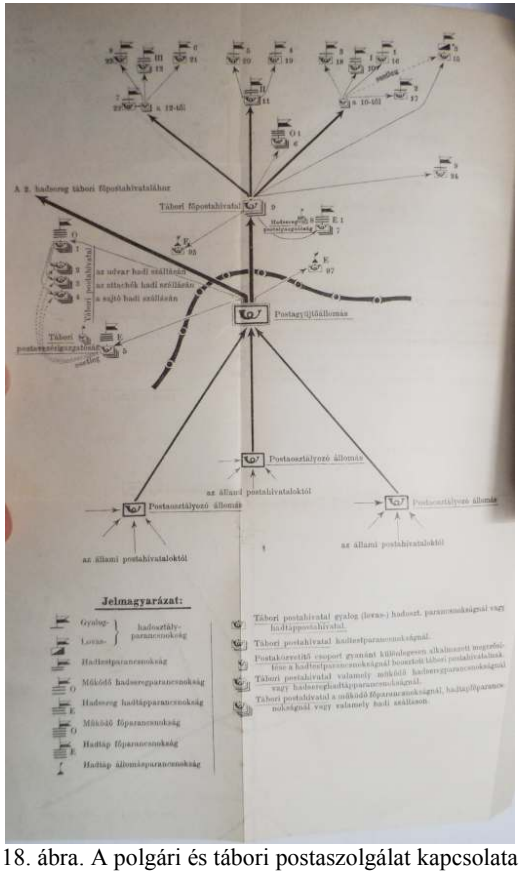
Ezért tovább kutattam és dr. Lukan 1992 decemberi, a Hadtörténeti Múzeumban tartott karácsonyi képeslap-kiállítási katalógusának 58. oldalán megtaláltam, hogy az egész háború ideje alatt hivatalosan a következő mennyiségű tábori postai lapot adták ki:

– osztrák lapok:	655.696.300 db;
– magyar lapok:	171.622.200 db.
– Összesen:	827.318.500 db.

Ez a szám megegyezik a Clement által említett számmal, de nem havonta, hanem a háború teljes időtartamára vonatkozóan. Ha ehhez hozzáadunk 500 millió magánlevelet és lapot, valamint a hadifoglyok által megírt mintegy 200 millió tábori lapot, akkor a tábori posta által szállított küldemények számát 1,5 milliárdra becsülhet-

jük a háború 50 hónapja alatt (1914 augusztusában a küldeményforgalom még nagyon alacsony volt). Ezzel a számítással havi 30 millió küldeményt kapunk, ami önmagában még így is gigantikus szám. 4 millió katonával számolva, havi átlagban oda-vissza 7-8 küldeményt jelent, és ez már hihető, reális adat.

A tábori postaküldemények útját az E–47 szolgálati könyvben lévő séma mutatja:

18. ábra. A polgári és tábori postaszolgálat kapcsolata

A tábori postai küldemények útja a hátországból a frontra e szerint a következő volt:

- feladó polgári postahivatal (ügynökség)
- osztályozó állomás
- gyűjtőállomás
- tábori főpostahivatal
- tábori postahivatal
- csapat

Ellenkező irányba, tehát a frontról haza indított küldemények útja ennek a fordítottja, azzal a különbséggel, hogy az osztályozó állomás kimaradt.

A tábori posta megindulása

Dr. Palotás: «*A cs. és kir. Hadügyminisztérium E–47 említett rendelete előírta, hogy háború esetén a tábori posta a mozgósítás 5. napján kezdi el működését.*

Ausztria–Magyarország esetében az 1914-es mozgósítás két ütemben folyt le, éspedig

- *a „Balkán" hadművelet a haderő 2/5 részét érintette. A mozgósítás első napja július 28., az 5. nap augusztus 1. volt.*
- *Az „Oroszország" – hadművelet jelentette az általános mozgósítást; ennek első napja augusztus 4., ötödik napja augusztus 8. volt, 1914. augusztus 8-án tehát az egész osztrák–magyar haderőnél el kellett volna rendelni a tábori posta működésének megindítását. A valóságban ez nem következett be; az ide vonatkozó rendelkezést csak augusztus 11-i hatállyal adták ki.*»

Ezt a megállapítást is helyesbítenünk kell. Hans Riedel az „ARGE Militaria Austriaca Philatelia" kiadásában, 2000-ben megjelent „Die K.u.k. Feldpost zu Beginn des 1. Weltkrieges" kiadványában a bécsi állami levéltárban és hadi levéltárban végzett kutatásai alapján a következőket közli:

«A Cs. és kir. Postavezérigazgatóság (Generalfeldpostdirektion) aktáiból:

***1914. 08. 03**. „Hadsereg Főparancsnokság/Hadtáp Főparancsnokság Op. Nr. 71. Hadügyminisztériumnak BÉCS Tábori postaforgalom megindítása.*

Kérem, tegye meg a szükséges intézkedéseket, amelyekkel a tábori postaforgalom augusztus 4-én megindulhat. Mindent, a „B Háborús esetre „vonatkozó tájékoztató parancs szerint /az érintett helyek, már utasíttattak, azaz a Tábori Posta 32., 48., 65., 73., amelyek ESZÉK 1 postagyűjtőhelyre tartanak és erről ESZÉK-et is értesíteni, hogy a 32., 48., 65., 73 Tábori posták küldeményeit, amelyeket eddig ESZÉK-re irányítottak, azokat MAMOROSSZIGET[4] postagyűjtő helyre irányítsák, az „R Esetre" vonatkozó utasításnak megfelelően/ felállítani. Továbbá minden, a „B esetre" vonatkozó tájékoztató parancs érintett helyet értesíteni, hogy a Tábori Posta 11., 19., 31., 39., 51. számra címzett postai küldeményeket ideiglenesen ne ÚJVIDÉK postagyűjtőhelyre irányítsák, hanem WIEN 1-re. Végül ÚJVIDÉK 1 postagyűjtőhelyet értesíteni, hogy a Tábori Posta 11., 17., 31., 51. számra beérkező postát azonnal WIEN-be küldjék., ……Kanik vörgy"

***1914. 08. 04.** Honvédminisztérium 10. Osztály Hadügyminisztérium 5/TB Bécs 10 h 50 5/TB 2424 Res. sz. értelmében a tábori postaforgalmat 1914.08.04-én megindítjuk. Azonban a 10033/1914 leirat szerint a tábori távirat gyűjtőhelyek, amelyek még nincsenek üzemben, tevékenységüket először 08. 08-án kezdhetik meg, mivel az előző távirat csak azokat a seregtesteket érte el, amelyeket a „B eset" /Balkán/ során mozgósítottak.*

Az 5. Hadsereg Postaigazgatóságának 1914. augusztus 8-i jelentése a Táboriposta Vezérigazgatóság részére

A Postavezérigazgatóság Z/9 rendeletére a következőket jelentem.

Az elöljáró katonai hatóság meghagyására helyettesemmel és a zágrábi Magyar Királyi Posta- és Távíróigazgatóság körzetében felállítandó tábori postahivatalok személyzetével az 5. Hadsereg vezérkari főnökénél jelentkeztem. A bemutatkozás után Cs. és kir. 13. Trén hadosztály tábori postahivatal vezetője átvette a szükséges postai rekvizitumokat és a szállítóeszközöket. Én megkaptam a meghagyást, hogy augusztus 1-én az 5. Hadsereg vezérkarával a felvonulási területre utazzak. Az utazás a boszniai BRCKO-ig tartott, ahová augusztus 2-án megérkeztünk. Azonnal biztosítottam az elhelyezést alulírott igazgatóság és a 81. Tábori posta részére.

Augusztus 4-én megérkezett helyettesem és a 21. sz. Tábori Főpostahivatal teljes személyzete, beleértve a szállító eszközöket.

***Augusztus 4-én megkaptam a Hadtáp Főparancsnokság / EOK / parancsát, hogy a 21. sz. Tábori Főpostahivatalt még aznap megnyissam, ami megtörtént**. Augusztus 5-én reggel a 81. sz. Tábori postahivatal is működésbe lépett. Azonnal létrehoztam a szükséges postamenetet a tábori postahivatalok és BRCKO-i állandó postahivatal között, amely az átadó állomás ESZÉK 1 és a 21. sz. Tábori Főpostahivatal között a titkos utasítás szerint, amelyet az említett postagyűjtőhely megkapott.*

*Augusztus 6-án a 38. és 40. sz. TP, augusztus 7-én **a 113 sz. TP** megkezdte működését. Az elsőként említett hivatal helye CELIC, /BRCKO-TUZLA úton/ , a második AEKO BRCKO-ban, és a legutóbb említett augusztus 7-én PRIBOJ-ban és mától BJELINÁ-ban. A 38., 40. és 113. sz. TP és a 21. sz. Tábori Főpostahivatal közötti postamenetet azonnal megteremtettük.»*

Dr. Palotás 1980-81-ben feltehetően nem kutathatott az osztrák állami levéltárban. Így csak olyan adatokra támaszkodhatott, amelyek rendelkezésére álltak, mint például Alfred Clement többször említett könyve. Ma azonban nem árt helyesbíteni azt, ami helyesbíthető, azaz hogy a tábori postaszolgálat annak rendje és módja szerint, 1914. augusztus 4-én kezdte meg működését a szerbiai hadszíntéren.

[4] *Máramarossziget*

Dr. Palotás, a korai tábori postai objektumokról készített táblázatait, az azóta előkerült dokumentumok , illetve az elvégzett kutatások – elsősorban Gerrit Matthijssen (Hollandia) kutatásai − tanúsága szerint, alaposan meghaladta az idő.

Alábbiakban néhány olyan érdekesebb lelet olvasható, amelyek ma már kortörténeti dokumentumként is értékelhetőek.

Mivel a mozgósítás Szerbia ellen irányult és a hadműveletek a déli fronton indultak meg, nyilvánvaló, hogy a korai tábori postai dokumentumok is onnan kerültek elő.

Az „abszolút első napi" tábori postai dokumentumot Gerhard Weber közli „Bosnien-Herzegowina 1812 bis 1920. Stempel Kompendium in 2 Bandern" című könyvében, a 766. oldalon:

Tábori postaszám 85 bh típus, 2. VIII. 14. 4/15. Gebirgstraineskadron 7. Geb. Brigade (7. hegyi dandár) MPAbl. Mesici-Rogatica.

Tábori postaszámra hivatkozik, de még nem tábori postán kezelt dokumentum a Balkán frontról a 10. ábrán bemutatott, Pécsen feladott lap. Az itt következő, egy észak-keleti hadszíntérről a STRYJ állomáson „Tábori posta lev. lap"-ként feladott képeslap:

19. ábra. Képeslap tábori lapként feladva Stryj 2. 8.8.14

Gerrit Matthijssen és saját gyűjteményből néhány érdekesebb korai keltezésű dokumentum a balkáni hadszíntérről, az első hétről (1914. augusztus 5–11.)

Tábori posta	Típus	Keltezés	Csapat megnevezése	Magasabb egység	Megjegyzés
34.	bh	5. VIII. 14.	3/49 gyalog zászlóalj	9. Hegyi dandár	Első nap
109.	TP	914. AUG. 5.	39. Gyalogezred	17. Gyaloghadoszt.	Első nap
60.	TP	914. AUG. 6.	96. Gyalogezred	34. Gyaloghadoszt.	
45.	bh	6. VIII. 14.	4/81. Gyalog. zlj.	6. Hegyi dandár	
38.	TP	914. AUG. 7	78. Gyalogezred	XIII. Hadtest	
40.	TP	914. AUG. 8.	5. Hadsereg par.		
58.	TP	914. AUG. 8.	4. Hadsereg Térp.		Saját gyűjt.
109.	TP	914. AUG. 10.	17. Gyaloghadoszt.		Saját gyűjt.
96.	FPA	11. VIII. 14.	29. Gyaloghadoszt.		Saját gyűjt.

TP= Tábori Posta bh= Bosznia-Hercegovina tip.
FPA = Feldpostamt

Néhány korai keltezésű lap az észak-keleti orosz hadszíntérről, az első hétről

(1914. augusztus 8–14.)

Tábori posta	Típus	Keltezés	Csapat megnevezése	Magasabb egység	Megjegyzés
64	FPA	8. VIII. 14.	14. Gyalogezred		Első nap
57	FPA	9. VIII. 14.	14. Gyalogezred		
100	FPA	14. VIII. 14	14. Gyalogezred		

FPA = Feldpostamt

Gerrit Matthijssen 2010-ben Dubrovnikban tartott előadásában közzétett és engedélyével közölt statisztikai adatai alapján a korai, tehát 1914. augusztus hónapra vonatkozó kutatás eredménye: különféle gyűjteményekben, eddig megjelent publikációkban stb. összesen 275 db dokumentumot talált és gyűjtött össze, 95 különféle tábori postahivatalból. Közülük:

HFPA	Hauptfeldpostamt (Tábori Főposta)	2
FPA	Feldpostamt (Tábori postahivatal német ny. bélyegző)	49
EPA	Etappenpostamt (Hadtáp postahivatal német ny. bélyegző)	-
TFP	Tábori Főpostahivatal (magyar nyelvű bélyegző)	2
TP	Tábori Postahivatal (magyar nyelvű bélyegző)	30
HP	Hadtáp Postahivatal (magyar nyelvű bélyegző)	1
bh	Bosznia-Hercegovina típusú bélyegző	11
	Összesen	95

Helyszínek szerint:

Hadsereg Főparancsnokság, Hadtáp Főparancsnokság	2
Balkán hadszíntér /B/ 2. Hadsereggel	
Orosz hadszíntér /R/ 2. Hadsereg nélkül	58
Összesen	95

Korai dokumentumok

Első nap Balkán	1914. augusztus 5. (bh. 34 és TP 109)	2
Első hét Balkán	1914. augusztus 5–11.	26
Első nap orosz hadszíntér	1914. augusztus 8. (FPA 64)	1
Első hét orosz hadszíntér	1914. augusztus 8–14.	13

1914. augusztus hónapban kiadták az 1–214. postaszámokat, összesen 214 postahivatalnak, ehhez jön a 300-as csoport (300-tól 311-ig.) A tábori postahivatalokat 215. számtól felfelé később nyitották meg. 1914. augusztusban nem nyitottak meg, vagy nem vettek alkalmazásba 21 hivatalt (1–5., 116–118., 122., 140., 164., 169., 173. és 192–199.) A hadtáp postahivatalokat is beosztották a hadseregekhez, de rögtön nem üzemelték be. Az 56 hadtáp postahivatalból legfeljebb csak 10-et helyeztek üzembe. 1914 augusztusában tehát megnyílt 137 tábori postahivatal (214–21–56) és fenntartással 10 hadtáp postahivatal. A 300-as csoport nincs figyelembe véve. A rendelkezésre álló 95 hivatal anyaga 69%-ot képvisel. A 300–309 hivataloktól augusztusi dokumentum eddig nem került elő.

Irodalom

Dr. Palotás Zoltán: Tábori postánk megindulása 1914-ben. Philatelica 81/1

D.I. Herwig Rainer: „ARGE österr. Feld-und Zensurpost 1914–1918” Rundbrief Nr. 32.

Alfred Clement: Handbuch der Feld- und Militärpost in Österreich

Hans Riedel : Die K.u.k. Feldpost zu Beginn des 1. Weltkrieges

Gerrit Matthijssen: Frühverwendete Feldpostnummern August 1914 /kézirat

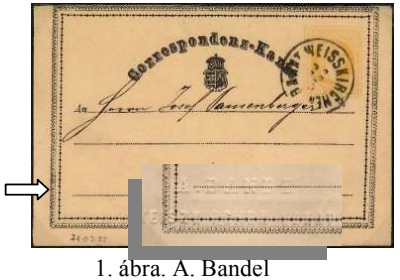
TULAJDONVÉDELEMI JELZÉSEK AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA DÍJJEGYESEIN

FRANK SEMMLER AIJP, BOCHUM − GERHARD SAND, HALLEIN

1. Magyarország

A gyűjtők körében vitatott, hogy a bélyegeken és díjjegyeseken található dombornyomású cégjelzések a céglyukasztás előfutárainak számítanak-e, ahogy az is, hogy a későbbi céglyukasztások a tulajdon jelzésével az eltulajdonítás elleni védekezést (is) szolgálták-e.

1. ábra. A. Bandel

2. ábra. Fischer Miksa
Weisskirchen / Bánát, Léva

A következő képen egy kézi dombornyomó készülék látható, EZIBOSS / Prov. Pat. 13130/81 felirattal.

3. ábra. Dombornyomógép

Díjjegyes levelezőlapok

Az eltulajdonítás és illegális felhasználás megakadályozásának céljára egy dombornyomó készülék beszerzésénél gazdaságosabb megoldások is léteztek. Az egyik ilyen, széles körben használt olcsó lehetőség a felragasztható cégcímkék használata volt.

4. ábra. SZÉKLER HERMAN / Féri ruha raktára / KAPOSVÁROTT

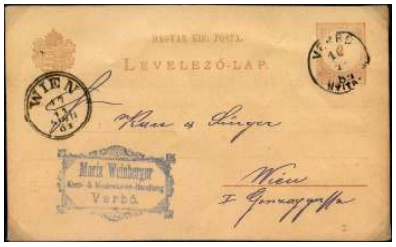
5. ábra. LIEKARNA FR. PL.
KUBÁNYIA U SISKU / APOTHEKE
DES FR. v. KUBÁNYI / SISSEK

6. ábra. HUNYADI JÁNOS KESERŰ-
VÍZ / SAXLEHNER ANDRÁS
/ BUDAPESTEN

Egy harmadik változat a díjjegyesekre nyomott cégbélyegzés, ami néha az értékcikket jelző bélyegképre nyomva is előfordul. Ez egyben

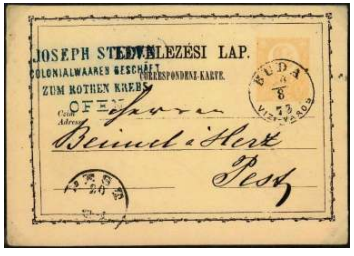
előértéktelenítésnek is számít, ahogy ez például a 8. ábrán, e módszert egyértelműen a dombornyomású cégjelzés helyett alkalmazó prágai Josef Klein esetében látható.

7. ábra. MORITZ WEINBERGER VERBŐ

8. ábra. JOSEF KLEIN / PRAG

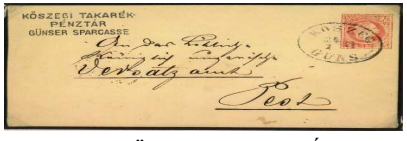

9. ábra. JOSEPH STEDEN COLONIAL-WAARENGESCHÄFT ZUM ROTHEN KREBS

10. ábra. ZIPSER & KÖNIG ZENEMŰKERESKEDÉS

Díjjegyes levélborítékok

11. ábra. KÖSZEG1 TAKARÉK PÉNZTÁR GÜNSER SPARCASSE

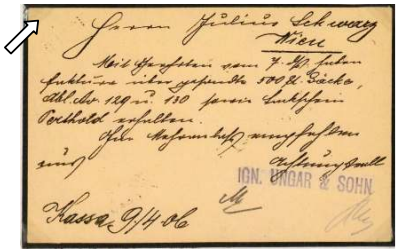

12. ábra. K.K. OESTERREICHISCHE STAATS-EISENBAHN GESELLSCHAFT SPEDITIONS-BÜREAU PEST

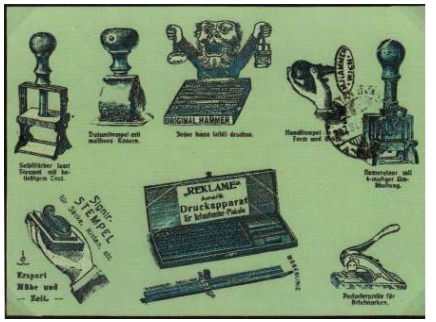
Miután 1858-ban az angol John Sloper egy kézi eszközt konstruált, melyre 1868-ban szabadalmi védelmet nyert, ugyanerre a célra létrejött egy lyukasztásos megoldás is, és ezt egyre elterjedtebben kezdték használni, és nem csak a bélyegek, hanem a díjjegyesek megjelölésére is. A korább bevezetett alternatív biztonsági és védelmi megoldások visszaszorultak, mivel a lyukasztógépek nem csak a díjjegyesekhez, hanem már a bélyegekhez is használhatók voltak.

Magyarországon az átlyukasztás lehetőségét a díjjegyesekre csak 1886. július 3-án terjesztették ki, míg a postabélyegek esetében már korábban, 1877. március 24-től engedélyezett volt.

A céglyukasztás bevezetése díjjegyeseken

13. ábra. Perfin díjjegyesen U.I. és F. UNGAR IGNAZ és FIA

14. ábra. M. HAMMER cégborítékjának hátoldala

15. ábra. M. Hammer bélyegperforáló készülékének reklámja

Nem zárható ki, hogy mellékfunkcióként az itt bemutatott védelmi módszerek egyben a cégek reklámját célozhatták. Jó példa erre az alábbi kétnyelvű levelezőlap, mely cégbélyegzéseinek szövege:

felül: TETTEY NÁNDOR és Tsa. / KÖNVYKERESKEDÉS / BUDAPEST;
alatta: FERD. TETTEY & Co / BUCHHANDLUNG / BUDAPEST.

16. ábra. Postai díjjegyes, reklám céljából kétféle, magyar és német nyelvű cégbélyegzéssel

Ahogy a jelen cikk második részében Gerhard Sand, az osztrák perfinkatalógus kiadója írja, az itt tárgyaltak vonatkoznak az osztrák díjjegyesekre is. E témához kapcsolódóan a dombornyomású cégjelzésekről további részletesen feldolgozott információk találhatók Frank Semmler 2012 szeptemberi, Dabason tartott „*Dombornyomású cégjelzések, mint a céglyukasztás előfutárai az Osztrák–Magyar Monarchia díjjegyesein*” című székfoglalójában[5].

2. Ausztria

Mialatt az Egyesült Királyságban Sloper mérnök az értékcikkek átlyukaszthatóságának engedélyeztetésén fáradozott, amely aztán világszerte gyorsan elterjedt, egyes cégek, mint pl. a K.u.k. Monarchiában is erre egy egyszerűbb és gazdaságosabb módokat találtak.

Ezeket az 1869-től bevezetett és igen népszerűvé vált díjjegyes levelezőlapokon különösen gyakran alkalmazták. A postai levelezőlapok ugyanúgy, ahogy a postabélyegek, szintén előre megvásárolhatók voltak, és nagy előnyük volt, hogy az értékjegyet is beleértve önmagukban tartalmaztak mindent, ami egy postai küldeményhez szükséges volt. Mivel azonban a díjjegyes lapok szintén ki voltak téve a lopás veszélyének, ajánlatos volt hozzájuk valamilyen biztonsági intézkedést is alkalmazni. E célra Ausztriában a cégek a következőkben bemutatott, három különféle biztonsági eljárást találtak.

Ennek első, és egyben legdrágább változata egy dombornyomó készülék volt, amellyel cégadatokat nyomhattak egyaránt postai lapokba és bélyegekbe is. A legszélesebb körben azonban egy második változatot használtak, ami felragasztható cégcímkék alkalmazásából állt. A legegyszerűbb harmadik megoldás pedig egy (céges) bélyegzés volt. E három, a következőkben példákkal bemutatott megoldás nekem egy nagy díjjegyes-gyűjtemény megtekintése során tűnt fel.

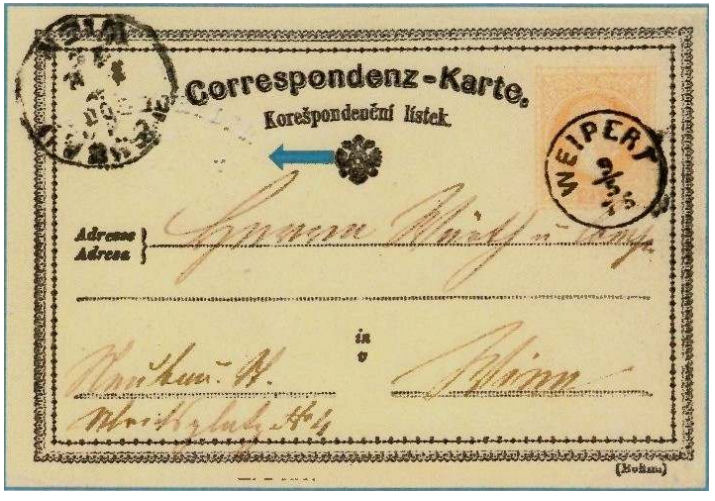
A három változat tehát:

1. céges dombornyomás;
2. felragasztható cégcímke;
3. cégbélyegzés.

17. ábra. M.& J. Mandl / WIEN dombornyomása bélyegen (1890)

[5] Lásd Philateica 12/2 22. oldal. (a fordító megjegyzése)

18. ábra. E. Dollorender / Weipert 1875

19. ábra. Julius Kurzhalss / Tetschen 1876

20. ábra. Gustav Gscheider
Hall OÖ 1874

21. ábra. Anton J. Siegl
Brünn

22. ábra. Baumbach'sche Apotheke zum Schwarzen Adler CiIIi Untersteiermark

23. ábra. E.Schiff
Eisenhandel Tarnow

24. ábra. J. Mednger/ Wien

25. ábra. MUSIKALIENHANDLUNG /

Az itt bemutatott tulajdonvédelmi formákat a privát levelezőlapok 1903-as bevezetéséig alkalmazták. A cikkhez az észrevételeket Gerhard Sandhoz kérjük küldeni, e-mail: gersand@tele2.at

Németből fordította: Szücs Károly

HÍREINK

NEMZETKÖZI SZIMPÓZIUM 2014, PINKAFELD

A kiváló előadások közül is kiemelendő az egyik fenti képen látható, három országból érkezett nemzetközi asztaltársaság jobb szélén helyet foglaló új tagunk, a solingeni *Ralph Ebner* igen színvonalas székfoglalója a Napóleon kori osztrák szignettákról. A jó hangulatú rendezvényről honlapunkon sok fotót közöltünk, és terveink szerint ugyanitt hamarosan az előadások magyar nyelvű összefoglalója is megtalálható lesz. A szimpózium előadásai német nyelven könyv formájában is megjelentek, melyek beszerezhetőségéről a Mafitt honlapjának „Kínálatunk" oldalán lehet tájékozódni.

HUNFILA 2014, DEBRECEN

Az idei, színvonalas bélyegnapi kiállítás **nemzeti nagydíját** dr. Nagy Ferenc alapító tagunk nyerte, aranyérmes „*Heerführer, Edelfrauen und St. Margarethe – Ungarn 1944–1946*" című gyűjteményével.

A bemutatott gyűjteményt a fenti képen a debreceni polgármester fogadásán a díjazott által mutatott első kiadású 10 forintosnál messze magasabbra értékelte. Egy rövid időszak viszonylag modern forgalmi kiadásainak olyan értő filatéliai feldolgozását méltányolták a nagydíjjal, amely egy modern időszakban az értékelés minden filatéliai szempontjából különösen magas színvonalat képviselt, és a helyi szükségkiadásokkal való kibővítés révén egyúttal az ilyen magas eredmény eléréséhez elengedhetetlenül szükséges nagy ritkaságokat sem nélkülözte.

E szép sikerhez a Mafitt tagjai nevében is szívből gratulálunk!

A MAGYAR FILATÉLIA SIKERE LONDONBAN

Szintén idén jubiláló brit testvérszervezetünk, az 50 éves „The Hungarian Philatelic Society of Great Britain” (www.hpsgb.com) májusban magyar napot szervezett a Royal Philatelic Society of London Devonshire Place 41. szám alatti klubházában. A nagy látogatottságból is leszűrhetően szép sikerrel rendezett tárlaton nemzetközi kiállításokon kitűnő eredménnyel szerepelt magyar gyűjtemények is láthatók voltak, ami elismerten magas színvonalat eredményezett. A bemutatón a Mafitt magyar tagjai közül Czirók Dénes, dr. Homonnay Géza, Jakab András, dr. Lővei György, Pálka György és Szücs Károly − közülük hárman személyesen − vettek részt. A HPSBG gondozásában angol nyelvű katalógus is megjelent, mely valamennyi bemutatott gyűjteményről egy-egy oldalnyi összefoglalót tartalmaz.

AUKCIÓ-MONITOR

Philatelica 14/1 CD-melléklete az idei év első felében gyűjtött magyar vonatkozású anyagokról ad körképet. Az árverések modern kuriózuma volt az 1952-es okmánybélyegek kétforintos címletének *piros helyett zöld színű tévnyomata*. Ezt az emissziót követő második napon, 1955. június 20-án visszavonták, ám kisebb (a nyomdából „kimentett”) mennyiség gyűjtői kezekbe került. A FIP aranyérmes 2007-es magyar pénzügyfilatéliai szakkönyvben R-rel jelzett ritkaság meglehetősen mérsékelt áron, jutalékkal együtt is csak alig 30 ezer forint felett kelt el. A egyedüli licitáló vásárló szerencséjét nyilvánvalóan a magyar katalógus meglepően alacsony, 40 ezer forintos értékelésének köszönheti. Itt egyébként jelenleg a visszavonással kapcsolatos hónap is tévesen, júliusként szerepel – ami valójában a takarékossági okból piros csíkkal felülnyomott készlet kiadásának hónapja – és ez sajnos elfedi a rendkívül rövid, kétnapos forgalmi időt.

NEGYEDSZÁZADOS JUBILEUMUNK

Szeptemberben lesz a Mafitt 25. születésnapja. Ez alkalomra brit testvérszervezetünk képviselőinek részvételével ünnepi közgyűlést tartunk a Bélyegmúzeumban. Idei tagdíjbélyegünk is a jubileumra emlékeztet, és alább közöljük a magyar filatélia szépségeiről készült tagdíjbélyegeink limitált számban megvásárolható sorozatát is, amelynek megvételével az ünnepi év rendezvényeink költségeihez lehet hozzájárulni.

IV. MAFITT SZALON, 2014 SZEPTEMBER

Az utolsó Mafitt szalont épp tíz éve rendeztük meg. Jubileumunk alkalmából „*Gyűjteményeink gyöngyszemei*” címmel most egy különleges bemutatón való részvételre kérjük tagjainkat. Azt szeretnénk, ha erre a rendezvényre egy lapon az általa művelt filatéliai témánként minden tagunk elhozná gyűjteménye legkedvesebb darabját és egyben ugyanezen a lapon leírná azt a történetet is, ami miatt kedvencei közül épp ezt a darabot választotta. Jelentkezés a titkárnál ***július 31-ig***!

A szalont az ünnepi közgyűlésen nyitjuk meg és az azt követő hetekben a Bélyegmúzeumban lesz látható. Zsűrizés helyett a közönség részéről legkedvezőbben fogadott bemutató "A 2014. év legérdekesebb magyar filatéliai objektuma" címet nyeri majd el.

Az 1971-ben indított lap félévente jelenik meg, az 1991-ben kezdődött húsz év szünet után
2011-től a Mafitt tagdíjfizető tagjai számára szükséges mennyiségbenn magyar és párhuzamosan angol nyelven is
(az angol mutáció 50 alatti példányban készül.)

A lap teljes tartalma és digitális lemezmelléklete a Mafitt honlapjáról letölthető: www.mafitt.hu

This paper and the CD attachment is available on the website of Mafitt at www.mafitt.hu

XXV. évfolyam

ISSN 0324–4806

Magyar Filatéliai Tudományos Társaság
Hungarian Society for Philatelic Researches

H-1074 Budapest, Harsfa u. 47. www.mafitt. hu e-mail: info@mafitt.hu

Ára: 1.800 Ft